

D- 839

János F. Árkai Tudományegyetem
Magyar Irodalomtörténeti Intézet
1125 Budapest
Széchenyi u. 2-6.
6722

Doktori értekezés

**Jean Giono hatása és recepciója
a 30-40-es évek magyar irodalmában.**

Készítette: Molnár Andrea

1986.

"Íróként különös volt klasszicizmusa, emberként pedig egyszerűsége miatt. Életével, tanával és stílusával őszintén eredeti és különös volt. Ráadásul be akart olvadni a francia regény nagy tradíciójába." ¹

Soha nem volt paraszt, mégis rendkívül erősen szimpatizált a paraszti élettel. Ősei között, apai és anyai ágon egyaránt kézműveseket, mesterembereket találunk. Apja cipész, nagyapja timár, anyja vasalónő volt. A századelőn szülővárosa, a Marseille-től 50 km-re fekvő, csodálatos környezetben a hegyek között rejtőző Manosque, csak magyar szemmel számított városnak. A franciák igazán nagy és forgalmas városnak csak néhány kikötőt és Párizst tekintették. A francia kultúra a század elején városi, még hozzá leginkább fővárosi környezetben él. Minden a fővárosba centralizált, Párizsban vélték nemcsak a kulturális életnek, de az ipar- és pénzügyeknek, sőt a mezőgazdaságnak a központját is.

Ahogy nálunk a 30-as évek elején fellángol a népi-urbanus vita, úgy ott ennek megfelelőjeként az ellentét már a századelőtől természet és ipari civilizáció között feszül.

A múlt század végén született Giono már az 1910-es években láthatta szinte egész falvak elnéptelenedését. Az elvándorlók a könnyebb, a jobb megélhetés érdekében mentek - lehetőleg - a fővárosba. Párizsban hamarosan elterjedt, hogy a hirtelen megszaporodott vendéglők, borkimérők gazdája egy-egy bretagne-i vagy bordeaux-i paraszt. A családtagok közül legelőször a fiatalok mentek el. Az írást, olvasást otthon megtanulták, de akik ennél többre vágytak, azok a városi iskolában tanultak tovább. A faluba visszatérve látniuk kellett, hogy kevesebb a lehetőség: a jobb iskolákat, a parasztinál kényelmesebb életet a városban biztosíthatják maguknak. A nagyméretűben megindult exodus következménye: újra a francia köztudatba tudta Giono hozni a "retour à la terre" gondolatát.

Látta az ősi paraszti földművelés, kultúra, életmód feledésének egyre gyorsuló folyamatát, melynek következménye:

a nemzeti jelleg és jellen maradandó sérülése. Ha a paraszt éli és teremti ujja az ősi, az eredeti kulturát, nem szabad a falvak kiüresedésének bekövetkezni. 1938-ban, amikor a Lettre aux paysans sur la pauvreté et la paix /Levél a parasztnak a szegénységről és a békéről/ c. művét befejezte, már egy átélt világháború élményét hordozta magában. A parasztnak írt, de másoknak is ajánlotta. Azoknak, akik a parasztnak parancsolnak anélkül, hogy ismernék, akik rendelkeznek vele anélkül, hogy véleményét kikérnék. A paraszt, lévén természeti lény, munkája miatt földhöz kötött. A paraszt és az általa végzett munka még egy fegyvernél is hasznosabb. Aki nem paraszt, az a paraszti munkát nem is tekinti szakmának. Szakma Giono szerint a kézműves és kisiparos munka mellett a paraszti munka is. Ezért véli magát paraszti származásúnak, mert mint említettem, Manosque egy jelentéktelen kisiparos családjának gyermeke. Akinek szemlélete nem azonos Gionoéval, az csak azt tudja, hogy a mező háború idején a paraszt nélkül is terem, de egy gyár munkás nélkül képtelen lenne bombákat gyártani. A paraszt munkájával csak azt teszi, amit kell, idejét nem osztja meg a munka és a pihenés között; munkája, pihenése, élete a föld. Giono autentikus élmény-forrássá hivatkozhat, amikor elkeseredetten kiáltja: a parasztnak minden háború katonái, mert ott csak őket ölik. A munkásoknak sincs joguk állást foglalni a háború ellen vagy mellett, mert nem ők csinálják a politikát. S mégis milyen komédiát visznek véghez velük? Békeidőben katonai szolgálatot teljesítenek, s ha a háború kitör viszemennek a gyárakba, ahol munkájukkal a hadiipart szolgálják, és ott ágyukat, repülőgépeket, tankokat gyártanak. Háborús időben hasznosabbak kalapácsukkal, mint szuronyukkal. Az ipar a háború természetes működése. Innen a magyarázat arra, miért háború idején prosperál igazán az ipar. Ipari századunk első harmadában a munkásnak is érdeke, hogy ne legyen a háború ellen, mert csak hadiidőben remélhet jó munkalehetőséget.

A fegyvergyárrá átalakult gyárek ekkor biztosítanak fix megélhetést, kenyeret a városba özönlő embereknek.

Miért helyezi Giono bizalmát kizárólag a parasztokba? Azért, mert az író minden reményét a nemesség, tisztesség, becsület győzelmébe veti az általános hitványsággal és alávalóssággal szemben. Terveit és azok megvalósulását a parasztokéval azonosaknak hiszi. A *Lettre aux paysan...*-ban egy soha létre nem jött párbeszédből bontakozik ki Giono véleménye, pártállása néhány órával a II. világháború kitörése előtt. Védelmébe veszi az ipari technikától fenyegetett paraszti életet. Ugy látta, minden az ipari technika gyors fejlődését szolgálja. Szerinte az 1880-as évek óta tapasztalható a pénz iránti óriási szenvedély, mely természetesen nem választható el az ipar, a technika fellendülésétől. Addig a bank biztosította az egyetlen gyors pénzszerzési módot, az újabbat az ipari technika, mely lehetővé tette, hogy még rövidebb idő alatt gyűlhessen össze egy ember kezében óriási tőke. Irodalmi példáit bőséggel találjuk Balzac Emberi Szinjátékában. A profit megjelenésével a munka pénzszerzési játékká transzformálódott. Munka és játék között a különbség, írja Giono, hogy dolgozni lehet egyedül és valakiért, játszani nem lehet egyedül, csak mindig valaki ellen. Az iparban a játék együttműködik a profitszerzéssel, falun erre nincs lehetőség. Mivel a játékra nincs idő, ezért a profit ellensége is itt alakult ki. A városba települt ipar átalakította annak életét. Minden úgy rendeződött, hogy néhány ember gyors meggazdagodásának módja teljesen ellenőrizhetetlenné vált. A civilizált városi élet néhány új formáját, új örömét élvezhette néhány ember. Mert aki az új játékszabályokat nem tudta elfogadni, az a körön kívül maradt. 90% meglepetéssel vette tudomásul, hogy még mindig nem rendelkezik annyi profittal, hogy a boldogságot megvásárolhassa. Ezért újabb profitok hajszolásába kezdett, de az arány mindig változatlan maradt.

Giono elképzelése szerint a változás az ipari társadalom formájának megváltoztatásával lehetséges. Ugyanakkor felhívja mindenki figyelmét arra, hogy a profitszerzés érdekében alkalmazott legújabb technikai vívmányok szinte egészen megváltoztatták a föld arculatát. 50 év alatt odáig jutott az ember, hogy teljesen elveszítette becsületességét, a kicsinyességet és a durvaságot választotta. A politikával, a szellemi zsonglőrködéssel, a felelősség megkerülésével próbált magán könnyíteni. Így nőttek fel nemzedékek, s a 30-as évek Franciaországa ott tart, hogy a legutolsó generáció szervezete a természetes, ősi, egyszerű táplálékot nem fogadja be, csak az ipari civilizáció által gyártott izgatószeret. A fiatalság szenved saját életétől. A társadalmat összefogó, irányító modern kapitalista állam nem képes polgárait boldoggá tenni, mert célja nem az ember. Polgárai számára a munka öröme nem lényeges cél. Elveszítették az önmagáért való munka örömét, elidegenedtek munkájuktól, az államért dolgoznak, azt éltetik. Az állam rendelkezik megfelelő eszközökkel a tömegek ellenőrzésére, egyedül az egyénnel, az individuummal szemben tehetetlen.

Giono szerint a természet normális életébe illeszkedő, azaz harmónikus összhangban élő parasztot semmire nem lehet kényszeríteni, mert szabad minden elképzelésében, megválaszthatja cselekvésének idejét, kedvteléseit bármikor minden akadály nélkül kiélheti. Giono példának apját idézi: a kézműves ember életében szabadon és örömmel azt gyártott, amit tudott. Megalkotott, létrehozott több egyéni, személyes darabot. Micsoda nagy dolog ez! Más a helyzet a kapitalista állam gyáraiból kikerülő munkadarabbal, ami egymástól csak fizionómiájában eltérő, de ugyanezen séma szerint sokszorosított ember egy produktuma. A kézművesek jelen tudása nemzedékről nemzedékre öröklődött, s közben az egyén által folytonosan gyarapodott. A mes-

terségbeli tudás apáról fiúra szállt. A kézműves kezéből kikerülő munkadarab élő, mert a legnagyobb tudás jelét hordozza magán, melyet az ember gyakorolhat a természetre. Tehát Giono számára a paraszt és a kézműves képviselik a természet emberét, mert a "l' homme naturel"-ben a paraszti élet összes epizódjának, díszének, gazdagságának gyűjteménye megtalálható, melynek értéke örök, financiálisan mérhetetlen.

Giono fogalmai szerint létezik tehát egyrészt az individuum, azaz a paraszt és a kézművesiparos, másrészt a munkás. Eltérnek egymástól a munkaeszközök tulajdona tekintetében, mert előbbinél egyéni és közös nem keveredhet össze, utóbbinak a gépe a gyárban közös. A szerző szám egyéni, egy ember tud vele bánni, képes nagyon gyorsan személyessé válni. Példája ismét személyes, családi: 1938-ban még őrizte apja cipéskalapácsát, aminek nyele őrizte apja ujjnyomait.

Giono helyesli, hogy a traktor nem lett paraszti szerszám, mert a parasztság így el tudta kerülni azt a veszélyt, hogy kiszolgáltatassa magát az iparnak, a benzinkereskedőknek. Míg lóval bír, szabad ember marad, de ha elfogadja a traktort, ami már a civilizáció terméke, az a paraszti műveltség eltűnését jelenthetné. Az elutasítással megmarad számára a lehetőség, hogy semmi ne akadályozhassa meg a természetes rendhez való visszatérésben.

Giono már látta a föld /la terre/ arcának átváltozását, amikor a déli vidékeken óriási területek fáit vágták ki, szabad utat engedve az egyre szélesebb körben terjedő gépesítésnek. A géppel arató paraszt buzája a bankban számlává alakul át, ő maga pedig a hivatalos árfolyamok, gazdasági törvények rabjává válik.

Giono úgy véli, tévedés a parasztságot osztálynak nevezni, mert az egy nagy dinasztíát alkot. Ha egy munkás nagy

összeget nyer a lottón, elhagyja a gyárat. Ha más dologhoz is kiválóan ért, pl. a művészetekhez, megszűnik munkásnak lenni. A pénz hatására gondolkodásmódja már nem a munkához, hanem a polgárhoz hasonlít. A paraszttal ez a transzformáció elképzelhetetlen, ő minden egyes pillanatban paraszt módjára gondolkodik. Giono úgy ítéli meg, hogy a különböző országok parasztjai sokkal közelebb állnak egymáshoz, mint egy országon belül a munkások. A parasztok között erősebb a nemzeti és nemzetközi összetartás, az egymáshoz való tartozás érzése.

Mindennek okát abban látja, hogy a munkások individuumukat feladva, hagyták magukat "beszervezni". A falu elhagyásával manipulálhatókká, befolyásolhatókká váltak.

A modern technika és a gyártulajdonos rabjává váltak.

Elvesztették a második legfontosabbat: a munka szabadságát és örömét, teljesen elidegenedtek munkájuk tárgyától. A munkamegosztásban dolgozó bádognézőknél, a technika alkalmazása miatt, megszűnt munkájuk különözösége, a munka kényszerű tennivalóvá alakult, megszűnt az érdeklődés és az öröm lehetősége.

A technikai civilizáció nem létezhet politika nélkül.

A század elején munkásnak lenni annyi, mint a legszerencsétlenebb, legboldogtalanabb állapotban élni, ami alacsonyabb szintet jelent a fiziológiai nyomor állapotánál. A munkás képtelen önálló cselekvésre, pusztá nyersanyaggá alakult, kizsákmányolják.

Az elidegenedett világgal szemben áll a paraszt, a hegyi pásztor élete. Foglalkozásuk: megérteni az erdő, mező, a természet működésének logikáját; feladatuk: a természet segítése. Létezésüknek, létezésünknek értelme: élni ezen a földön. Giono áttekinti az emberiség történelmét és konstatálja, hogy próbálták már a föld összees parasztját megölni, de a harcok végén mindig talpon tudott maradni legalább egy parasztdinasztia. A paraszt elpusztíthatatlan, halhatatlan, romlatlan faj, ezért természete-

tes, valódi, egyszerű. Az effajta ember testében a világ van benne: magába foglal minden állati és növényi formát, minden erőt, nedvet és vért. Az egyén, az ember, a paraszt - a szavakat egymás szinonimájaként használja Giono -, őrzi magában a kezdeményezést, a munka és az alkotás örömét. A parasztot mesterségbeli tudása teszi képessé a föld művelésére.

Giono az egyén egy napjának leírásakor hangsúlyozza az egyéni törekvést a nehezen megvalósítható boldogság elérésére, a lehetséges bukásokkal és reményekkel együtt. A cél nem lehet egyetlen ember boldogságának akarása, hanem mindenkiét kell egyszerre elérni. Élni! Ez már győzelmet jelent, de meg kell találni a valódi és örök életmódot, életigazságot. A gionoi értelemben vett élni tudás a természetes életmód követését jelenti. Élni annyit tesz, hogy állandóan törekszünk a természetes öröm elérésére. A természetes öröm nem társadalmi és nem technikai termék, hanem egyéni. Az individuum feladata, hogy természetes gazdagságokkal tegye egyre tartalmasabbá. Az egyén minden cselekedete az embert kell, hogy szolgálja. A természetes munkáját végző paraszt természeti értékekkel áll állandó kapcsolatban. Béke és belső egyensúly: e javakat vesztette el a városi ember. A paraszt a természetes örömet, békét és egyensúlyt úgy őrízte meg, hogy rendelkezésére áll egy vagy több farm, ahol állatokat legeltet, szőlőt, zöldséget, gyümölcsöt tud termeszteni. A szükséges kéziszerszámokat maga alkotja, s az alkotás folyamán megismerkedik az alkotás örömével is. A mesterség megismerése az első szerszám, az első egyéni mű, konstruálásával kezdődik.

Giono tagadja a kisparaszti szegénységre vonatkozó vádak. Magyarozatképpen pontosan definiálja a szegénység fogalmát, miszerint a szegénység az embernek az az állapota, amelyben nincs semmije ahhoz, hogy megteremtse maga

körül a jólétet, vágyai már születésük pillanatában halottak, azaz megfosztva él a legszükségesebb dologtól: a szabadságtól. A paraszt, a föld természeténél fogva, rendelkezik a legkisebb tulajdonnal. Ha látunk egy nagy szőlővel betelepített hegyoldalt - írja Giono -, tudnunk kell, hogy több kis parcellából áll; minden darab föld mellett áll egy farm, körülötte gyümölcsös, zöldségekert, takarmánytároló. A darab föld egy család ellátását szolgálja, tehát emberi mérték szerinti. Az ember nem érzi ott elveszettnek magát, erejét meg nem haladó munkát kell elvégezni, nyugodtan élvezheti a természet adta bőséget és gazdagságot. A termés minősége pedig a biológiai öröm szervezője. Minden farmon megterem az egy évre szükséges buzanennyiség, burgonyából akár háromszorosát, zöldségből kétszeresét adja a föld annak, amit egy család évente elfogyaszt. A parasztnak nincs autója, a vásárra lovasszekéren megy. A baromfiudvarban főleg tyukokat, galambokat és gyöngytyukokat tart. Malacokat hizlal, de egyet megtart magának, a többi eladja, miként a bórányt, a tojást, sőt maga is fogyaszt belőlük. Míg Giono ezt elmondja, rádöbben, hogy egyszerre beszélt minőségről és mennyiségről. Nem véletlen, hiszen a paraszt életében egyik sem tolakodik soha a másik elé. Azért lehetséges az egyensúlyi állapot fenntartása, mert a paraszt asztalára minden közvetítés nélkül kerül. Munkája létfenntartását biztosítja. A pénz hátrább kerül, annak értéke nem érdekli. A nemzeti gazdálkodásnak szinte alig van kapcsolata az egyéni gazdálkodással. Egy kis farm terményei a kézműves feleségén keresztül cserélődnek, miközben barátságok, ismeretségek szövődnek. A pénz cigarettára, az állatállomány cserélésére és villanyra kell. A szükséges ruhaneműt szintén kisiparos készíti helyben a faluban, vagy a közeli kisvárosban, de szigorúan kézi munkával. Munkájának bére

birkagyapju vagy kézzel szőtt anyag. Ilyen természetes körülmények között a paraszt nem veszíti el identitását, joga van önmaga maradni, közvetlen forrásból, a pénz kiiktatásával jutni a világ javaihoz. Önmagunk keresése ma is divatos eszme, az identitás szó semmit nem veszített aktualitásából. Sőt! S ez lehet az egyik ok, amiért Giono ma olyan népszerű író hazájában. A francia író jól látta, hogy magában a természetben benne rejlik a helyes emberi élet alapvető törvénye. Függetleníteni magunkat az ember által kiagyalt, embertelen törvényektől! A természet jó tanító, mert példát ad a természetes élethez, csak utánozni kell. Giono vallja, hogy egy falu utcáin végigsétálva megérezte, hogy a béke szelleme nyugszik a világon, béke és ember egymás mellett lakik. A parasztember testében és szívében nem tud más fényforrást elképzelni, mint a nap sugarait, úgy érzi, az egymás után muló napjait a béke tölti ki. Ez utóbbi ugyanolyan elengedhetetlen, mint a nap és ugyanolyan szükséges, mint szerszámként az ásó. A paraszti termelés alapja a szükséglet kielégítése, mely gátat vet a kereskedelem és a konkurrencia kialakulásának, biztosítva mindenki számára az egyenlő munkát.

A paraszti kultúrát jellemzi még, hogy nem avatkozott bele idő és természet harmónikus összhangjába: nem akarta két óra alatt megnöveszteni a búzát, hanem kívárta a természetes érés idejét.

A paraszti civilizáció az ipari civilizáció szívében él ősi, természetes törvényeivel; mindentől független, békés tudott maradni; mindenki szabadságát óhajtja. A paraszt számára a béke nem politikai konstrukciót, hanem szükséglet jelent. Míg az ipari társadalom meg tud élni a háborúból, addig a paraszti csak a békéből. A parasztnak a háború soha nem jelent nemzeti nagyságot, nemzedéki, faji heroizmust, kereskedelmi egyezményeket stb. Azoknak az

egyéneknek /individuumoknak/, akiknek időn és égen belül a közös és természetes helyzet az összekötője a buzával, a maggal, a béke a munkájuk ideje. Itt található meg az ember valódi nagysága, mert nem nemzeti vagy osztály alapon nyugszik, hanem egyéni, individuális. Az individuális nagyság minden eleme megtalálható az emberi mérték szerinti munkában.

Giono az egyén teljes szabadságára és nagyságára alapozott paraszti kultúrát, mely mindent megelőzött és mindent átjárt, sokkal régebbinek véli, mint a legősibb vallásokat. A modern technikai és természetellenes próbálkozások /fasizmus, nemzeti szocializmus, kommunizmus/ husz éve keletkeztek. Az ipari civilizációba vetett remény az I. világháborúval kezdődött és egy újabb irányába halad. Az 1914-1918-as háború a normális emberek nagy részét elpusztította, s legalább két nyugodt, békés generációt ölt meg. Az életben maradtak semmit nem őriztek meg erkölcsi és fizikai egészségükből és nem lehet korábbi önmagukhoz hasonlítani őket. Egyeseket ifjúságuktól fosztottak meg és kétségbeeséssel árasztottak el, másokban megölték az alkotásvágyat, a bizalmat, melyet az alkotás békés eszközeibe és lehetőségeibe vetettek és háborus eszközök gyártására kényszerítették.

Ugy tűnik - írja Giono -, néhány kémiai felfedezéssel, a természetes természetellenes felé terelésével készítettük elő saját pusztulásunkat. A háború végére az ember csalódott a tudományban, a fejlett technika produktumaiban, mert azok nem mentettek meg senkit és semmit. A paraszti civilizáció azonban segített a bajba jutott emberiség megmentésében. Giono úgy képzelte, hogy a paraszti élet, kultúra kontinuitása zavartalanul folytatódhatott a háború éveiben is. Az otthon maradt gyerekeket nem érintette a háborus helyzet, ők úgy tanultak, nevelődtek, mintha

teljes békében éltek volna.

Giono romantikus képzelete megmenti a mezőt, intact területnek minősíti. Giono itt természetesen téved, mert Franciaországban és Kelet-Közép-Európában is az I. világháború vette ki a paraszti világot zártságából. A gyerekek, az átmenetileg rossz vagy sehogyan se művelt mezők is mindent ugyanugy megszenvedtek, mint minden élőlény.

A század elején még gyermekkorát élő új technikai kultúra igyekszik beavatkozni a paraszti kultúrába úgy, hogy a parasztságot próbálja boldoggá tenni. E közben nem számol a paraszti kultúra permanens létével és örökkévalóságával. A paraszt "segítése" annyit tesz, mint munkájának minőségét "fejlett" technikai eljárásokkal javítani. De ez a segítség nem segítség! A természetbe nem lehet, sőt tilos természetellenes szellemben és eszközökkel beavatkozni. Szegény Giono, ha még a XX. század második felének "csodaszereit", a gyomirtót, a vegyszeres permetezőszereket látta volna, s főleg hogy használatuk mennyire elterjedt, akkor mit szólna?!

Giono a *Lettre aux paysans*.... több fejezetében értekezik a pénzről. Szembetalálkozunk a francia író már-már romantikusnak nevezhető antikapitalizmusával, meghatározza a parasztság helyét a modern társadalomban. Giono élesen elválasztja egymástól a "l'argent vif"-et és a "l'argent mort"-t úgy, mint a valóságot és a mesterkéeltséget. A tulajdon adja meg a parasztnak paraszti kvalitását. Tulajdon nélkül nem élhet, mert ez az első szerszáma. Giono kiemeli, hogy a paraszt nem bérért dolgozik, ellentétben a városi gyári munkással. Továbbá, direkt módon munkájából él, a közvetítő, azaz a pénzfokozaton való átmenet nélkül. Egy egyszerű példa: a paraszt burgonyát termel; kivárja a normális érési időt;

kiszedi a burgonyát a földből, majd megtisztítja; darabokra vágja, serpenyőbe teszi, amibe olivabogyónak vagy diónak kisajtolt olaját forrósítja; megsüti és megeszi a burgonyát. Ebben a zárt folyamatban munkája gyümölcse a földből egyenesen a szájába kerül. A paraszt ily módon normálisan kapcsolódik a földhöz, mint a testrész az egészhez. Ha valami változik ebben a föld-test kapcsolatban, az azonnal elpusztítja a parasztot. A kettő közé helyezett pénz kapitalistává változtatja, ez az egyik lehetséges változat, a másik, hogy a pénz helyére az Állam vagy valaki tulajdonát, vagyonát tesszük, ha úgy tetszik a kollektív birokot, akkor a paraszt munkássá válik. A paraszt a munkásnál sokkal nagyobb ember. Ennek magyarázata, hogy a paraszt a többi emberhez képest természetes, a munkás pedig mesterséges, természetellenes helyzetben van. Giono szerint "a tőkés nem ember". Ő csak a tőkét adja a munkásnak, hogy lehetősége legyen kifejezni a világot, azaz dolgozhasson. A munkás által végzett munka nem igazán munka, mert önként szabadul meg a munkás tőle, a paraszt viszont egész életében nem tudja lerázni. A munka örömeinek visszaszerezésére a kommunizmus tette az első nemes erőfeszítéseket, mondja Giono, a próbálkozás idején vissza igyekezett adni a reményt, de a kitűzött célt csak részben tudta megvalósítani.

Giono szerint nem tett mást, mint a klasszikus kapitalizmust megváltoztatta, de nem szolgálta ezzel az ember természetét. A könnyebb úton járt, mert a magánkapitalizmust alakította államkapitalizmussá. Ezt a formát is meg kell semmisíteni, s helyette a gionói koncepció visszaállítaná a közvetlen test-anyag kapcsolatot olyan munkával, ami az ember életévé válna.

Giono keserűen állapította meg, hogy a parasztok nem éltek büntetlenül a kapitalista társadalomban, mert nagy

részük kapitalistává lett. Életcéljuk megváltozott, pénzszerzési érdekké alakult. Giono ebből azt a következtetést vonja le, hogy a paraszt legnagyobb ellensége a pénz, ami már rég nem az értékcsere funkcióját tölti be, hanem kormányzási eszközzé alakult.

Giono nagyon logikus magyarázatában arról győzi meg olvasóit, miért legyen egy iparos ember kisiparos. Mert ha egy munkás bekerül egy gyárba, mondjuk egy cipőgyárba, egy részművelet elvégzésével bizzák meg. Tud felsőrészt varrni, amit fél óra alatt elvégez, a félkész munkadarabot átadja társának, aki szintén egy részműveletet végez el. Így egy munkás az egész munkafolyamatnak csak töredékét tanulja meg, s ha önállóan, kisiparosként dolgozna, abból a tudásból nem tudna megélni családjával. Ezért nem hagyhatja el a gyárat. Ha kisiparosként dolgozik, legalább elkerüli a keserves rabságot. A kapitalista állam önző állampolgáraival szemben, mert saját létfenntartásáért dolgoztatja őket. Giono a főbűnösöket a diktátorokban, a vezetőkben látja, akik a stadionban tartott gyűléseken óriási embertömegeket képesek irányítani, fanatizálni, ott nincs szükségük védelemre. De ugyancsak az emberek nem mernek az erdőben egyedül sétálni, átmenni egyik oldalról a másikra az utcán. Motorkerékpáros rendőrökkel kísértetik magukat, mert félnek. Giono azonban itt az okozatot tételezi oknak. A diktátor maga egy rejtett és összetett társadalmi folyamat végeredménye és nem fordítva. A diktátor maga is a diktatura rabja.

Giono legsúlyosabb vádjait és legmélyebb megvetését a kapitalista állam ellen intézi: munkások kizsákmányolása a profitszerzés érdekében, esztelen háborúk - mind a névhez fűződnek. Az ellentét alapja munkás és állam között az érdekek másságában keresendő.

A háború az utóbbi számára nem katasztrófa, hanem kor-

mányzási mód. Törvényének határai a vér és arany fogalmánál véget érnek.

Háboru és kapitalizmus között olyan szoros a kapcsolat, hogy egyiket nem lehet megölni, hogy az ne jelentené a másik halálát, állapítja meg igen helyesen a francia író. Mire vágyakozik Giono? Arra, hogy önmaga szerint élhessen, lehetővé tudja tenni, hogy a gyerekek gyerekek legyenek, érzék meg a teljes gyermekkort, örülni tudjanak a világnak.

Saját énem feláldozásával biztosítom a kapitalista állam életének folytonosságát? Van ennek értelme? Semmi, írja Giono E. szám 1. személyben a *Refus d'obéissance* című művében. Megírja, hogy miért utasította vissza, hogy a II. világháboruban katona legyen. Gionóról tudni kell, hogy 1914-ben hét hónapon át bujkált a mozgósítási parancs elől, de 1915 januárjában mégis besorozták. A háboruban szerzett élmények mély nyomokat hagytak benne, de különösen emlékezetes maradt az 1916-ban Verdunban tulélt kegyetlen megtizedelés. Így ír róla: "22 éves voltam és féltem. Mióta Verdunban megtizedeltek bennünket, visszautasítom, hogy támadásba induljak." ²

1918-ban megsebesült, gázrobbanás következtében arca és tüdeje súlyosan megsérült. Juliusban ennek ellenére részt vett a Reimsi csatában. 1919 októberében leszerelték. A fájdalmas sérülések és a lelki megrázkódtatások mellett látta meghalni sok ezer honfitársát, s már akkor tisztán látta a vérfürdő feleslegességét, legalábbis annak az osztálynak a részéről, ahonnan ő is származott. "Jobban szeretek élni. Jobb szeretem megölni a háborút, a kapitalista államot. Jobban szeretek saját boldogságommal foglalkozni. Senki életének feláldozására nincs szükségem. Csak a magam és mások boldogságáért akarom önmagam feláldozni... Nem akarok többet furkóbothoz hasonló puskával a harcmezőn sétálni. A megvetés, az áldozat elfogadása, az ellent nem állás, semmi ezek

közül most - 1937-ben - el nem törölhető... A háboru friss vérrel öntözi a kapitalista állam minden iparát. Egyetlen orvosság létezik: a parasztok ereje. Csak egy módon lehet erejüket kihasználni: lázadással." ³ Az állam elkövetett még egy aljasságot: elfordult az áldozatoktól, főleg a parasztoktól, miután azok sebekkel borított testüket megmutatták. Giono úgy vett részt az I. világháboruban, hogy - állítása szerint - senkit nem ölt meg, minden támadásban vagy fegyver nélkül, vagy használhatatlan fegyverrel vett részt. Önmaga felett is bírálatot mond, s bevallja, hogy nem volt bátorsága dezertálni. Egyetlen elfogadható magyarázatot tud adni: fiatal volt. Felejthetetlen az az idő, amikor kaszabolta, pusztította a föld terméseit, a fák leveleit, a szőlőskerteket. A husz évvel ezelőtt történeteket "nem felejthetem el". A sebek fájdalmának enyhítésében segítségére volt apja egyszerű, puritán szellemének hatása.

Giono azt is jól sejtette és következtette a felgyorsult fejlődésből, hogy a II. világháboruban hatékonyabb, gyilkosabb fegyvereket fognak bevetni. A hagyományos fegyvereket addig ismeretlen harciaszközök fogják felváltani: vegyi fegyverek, bombák. Az is nyilvánvalónak tűnt, hogy ezekkel a pusztítás, rombolás mértéke is nagyobb lehet emberben, természetben, anyagiakban egyaránt.

A háboru borzalmainál csak a feleslegessége a kétségtelenebb. Elkerülését vagy megállítását a parasztságtól várja Giono. A paraszt mint a természet embere, természeténél fogva pacifista. Mélyen emberi és természeti lényre predesztinálja, hogy megakadályozza a háboru kiterjedését, ha akarja. Egyik lényeges feltétele ennek, hogy ugyanolyan nélkülözhetetlen legyen a mezőgazdasági munkában, mint a munkás az ipari termelésben. A paraszt soha nem engedheti meg magának, hogy helyettesíthető legyen. Kétségtelen, gazdasági eszközökkel tud hatni oly

módon, hogy a háboru kitörésének pillanatában elpusztítja buzatartalékait és szigorúan csak annyit tart meg, amennyi saját és családja életének fenntartásához szükséges. Az elpusztítás azt jelenti, hogy a buza nagyrészt trágyába földeli el. Csak akkora földet művel, amennyinek termése életben tartja magát és gyerekeit. Háborus időben kenyérre az aranynál és a robbanóanyagnál is nagyobb szüksége van katonának, munkásnak, tábornoknak, miniszternek, diktátornak egyaránt.

Giono mély ellenszenvet táplált a munkásosztály iránt, mert a kapitalizmus kiszolgálóit látta benne. A munkásokat egy hatalmas tömegnek képzelte, amely tömeg tagjai megszűntek egyénnek, individuumnak lenni. A tömeggel a pártot azonosította, s magát mindkettő ellenségének tekintette. Az ember-tömegben nem látott támaszt, melyre számítani lehetne. Miért? Azért, mert úgy vélte, ember-tömeg nem létezik, csak az, aki parancsol és utasításokat ad. Ebből azt következtette: a tömeg csak annyit ér, amennyit a vezetője. A tömeg a lehetetlent akarta megvalósítani, azaz mindenki boldogságát szeretne volna egyszerre, de közben az egyes emberét figyelmen kívül hagyta. Egy vezető számára az egyén a rettenetes, megközelíthetetlen tárgy maradt, mert az egyes embert nehezebb becsapni, de meggyőzni is. Számot vetettek azzal, hogy az egyes ember szabadságvágyának ki-elégítésére egy teljes élet szükséges. Ezért gyűjtötték az individuumokat csapatokba. A tömegen könnyűszerrel érvényesíthették akaratukat, mert kimódolták a mindenki gondolkodását irányító és rendező egyetlen, abszolút akaratot. Így jött létre a párt a tiszta államban. Giono pártnak minősítette a hadsereget is egy államon belül. Kimondta, hogy le kell rombolni a pártokat. A tömeg ugyanis a vezető szolgálatában álló egyszerű erő.

A tömeg "állapot" a legegyszerűbb, és az emberi lét legalacsonyabb rendű formája, melyet a haszontalanság, a felesleges, minden alkotó szellemet nélkülöző ember-együttes jellemez. A *Poids du ciel* c. művében Giono pontosan definiálja a tömeg fogalmát: olyan emberek együttese, akik lemondtak minden cselekvési és gondolatszabadságról, minden emberi nemességhez és tisztasághoz való jogról. Giono újra és újra elismétli, hogy a pártokat és a vezetőket el kell veszejtteni, mert az emberi nagyság csak az egyénben és a szabadságban található meg. A rombolásra az ifjúság a legalkalmasabb a "manosque-i remete" szerint.

Giononak 1938. október 7-én felnyílt a szeme. Ezen a napon megbocsátott az addig szidott munkásoknak.

A *Précisions* címmel ellátott függelékben olvashatjuk a dolog magyarázatát. E függelék a pacifista írásait tartalmazó kötete végébe szerkesztette bele. A Müncheni egyezmény nyilvánosságra hozatala, 1938. május után, Romain Rolland szeptember elején táviratot küldött Daladier-nek és Chamberlainnek. Ime néhány részlet a levélből:

"Meg vagyunk győződve, hogy a napjainkban oly erősen fenyegetett béke minden védelmezője nevében kérhetjük a francia és az angol kormánytól, hogy a demokratikus hatalmakkal közvetlen egyetértésben, akadályozzák meg egy szoros szövetséggel és határozott lépéssel a Hitler által, a független és egyesített Csehszlovákia, és ezzel együtt az európai béke ellen elkövetett merényletet." Giono a táviratból külön kiemeli a "határozott lépésekkel megakadályozni" fél sort. Szerinte 1938 szeptemberében a "határozott lépések" egyet jelentettek a háború megkezdésével. Hivatkozik Hitlerre is, aki azt mondta, hogy minden energiájával védeni fogja a németeket a Szudétáktól. Giono ebből a kijelentésből

csak egyre tudott következtetni: arra a potenciális lehetőségre, hogy a háboru bármelyik pillanatban kitörhet. S Giono, mint szélsőségesen pacifista meggyőződésű, azért hibáztatja R. Rollandot, mert neki tudni kellett volna, hogy Hitler ellen határozottan fellépni annyit jelent, mint a háborút kirobbantani. Giono azt hitte Rolland szavaiból, hogy a Hitler által tervezett merényletet háborúval kell megakadályozni, azaz "határozott lépésekkel". Rolland pártjának ujságja abban az időben nyíltan beszélt a háborúról, sőt kérték a francia és angol kormánytól, hogy egy esetleges háboru megkezdésével fenyegezzék meg Hitlert. Ezért fordult olyan hevesen a két meggyőződéses pacifista egymás ellen, ill. inkább csak Giono volt az, aki határozottabban, hevesebben támadt R. Rollandre. Giono akkoriban a L' Humanité és a Regards cikkei alapján úgy ítélte meg, hogy kommunista csoportok szavazták meg a fent idézett és az ahhoz hasonló indítványokat. Giono nyomtatékosan felhívja a figyelmet a távirat tartalmára és a kritikus időre. Ismeretes, hogy 1938. szeptemberében már mindenki tudta, hogy Angliában, Franciaországban és Németországban a hadsereg teljes készenlétben áll a Hitler elleni támadásra, hiszen Németország már 1936-ban szüntelenül támadta az angol, francia, amerikai gazdasági-politikai pozíciókat. Ugyanebben az évben remilitarizálta a Rajna-vidéket, felbontotta a locarnói szerződést. Gondoskodott a katonai szövetség előkészítéséről is, mert létrehozta a Berlin-Róma tengelyt. Az olasz és német kormány közösen lépett fel a III. Internacionálé tevékenységei ellen, s támogatták egymás területi igényeit. Az 1938-ban jött Anschluss is egyértelművé tette a háborus készülődést.

Mindozek ismeretében Giono megrögzött pacifistaként támadta R. Rollandot és pártját. Érvelése szerint hibás döntés az erők egyesítésével, ahogyan ezt R. Rolland mondta, Hitler erejét megtörni. Az erőegyesítés egyet jelentett azzal; realizálódik a legveszedelmesebb lépés: orőszakra erőszakkal támadni. Azonban a háboru kitörése rövid ideig még váratott magára, s ez a néhány óra elég volt Giononak, hogy revideálja a munkásokról alkotott kritikus véleményét. Tévedett, amikor azt mondta, hogy a munkásokra nem kell, nem lehet számítani a háboru elleni harcban. Félt, hogy a háboru minden oldalról közreveszi szülővárosát, Manosque-ot és a környező völgyeket. A félelem irattatta a *Lettre aux paysans...*-t és abban igazságtalansággal telített sorait a munkások ellen, de a megbántás, a heves rajtaütés felébresztette tudatukat. Giono megbocsát, mert kiderült, hogy rabok voltak, de közben nem aludtak. "Mindig nagy nép volt."⁵ Mint eddig mindig, most is a vezetők árulásának estek áldozatul. Azok csak ígérgettek, csak beszéltek a munkásoosztályról, politikai vállalkozásokba sodorták, kiáltványokat, határozatokat publikáltak róla. Ha a munkásoosztály tartaná magát azokhoz a nyilatkozatokhoz, nemesség hiányával és rövidlátással lehetne jellemezni. Giono utóbb saját kirohanásait tulzottnak minősíti, de mentséget keres önmagának. Ugy véli, a vádak özönével és a gyűlölettel inkább jót cselekedett a munkásoosztállyal, mert sikerült felébreszteni lelkiismeretüket és öntudatukat, s így elhitték magukról, hogy képesek az egész világot a vérfürdőtől megmenteni, és elkerülni, hogy a háboru felelősségének szőgyenét kelljen viselni.

A bányászszövetség 1938. szeptember 29-én proklamált kiáltványa győzte meg Gionot arról, hogy a béke szere-

tete mozgatja a munkások akcióit s ez az érzelmi mozgatórugó azonos a paraszt megszokott munkáját irányító szeretettel. Munkás és paraszt egy sorba emelkedett, a munkás a paraszt mellett az emberi élet elsőleges elemévé vált. Az alábbi parasztoknak szóló sorok már a munkásoknak is íródtak. "Nem elég pacifistának lenni, még ha ez az emberi szív mélyéből fakad is; életünk összes cselekedetének irányító filozófiája kell hogy legyen. Minden más magatartás csak hitvány gyávaság lehet."⁶

Tévedés azonban azt hinni, írja Giono, hogy a proletariátus felszabadítása egyet jelentene a háború kirobbanásának megakadályozásával. Továbbá, el kell jutni a társadalmi fejlődésnek arra a fokára, ahol a proletariátus definíciója már nem aktuális meghatározás kérdése, hanem azon emberek együttesét jelenti a világ előtt, akik visszautasítanak minden háborút.

A 30-as évek elején Gionora tagadhatatlanul hatással voltak a világtörténelmi események és hazája mozgalmainak eredményei. A Komintern Végrehajtó Bizottsága 1933-as ülésén egy határozatban ekképpen fogalmazott: "... a fasizmus a fináncsőke legreakciósabb, legsovinisztább és legimperialistább elemeinek nyílt, terrorista diktatúrája."⁷ Ez a megállapítás megegyezik Giononak a tökérről, a kapitalista állanról alkotott véleményével. Giono nem hangsúlyozhatja ekkor még a proletariátus vezető szerepét, mert erős individualizmusa és a paraszti élet mindenekfeletti dicsőítése megakadályozza ebben. A radikális nézetváltásra túl rövid volt az idő, ennek ellenére egyezik az elképzelése a Kominternnel abban, hogy a háború elleni harcot a parasztságnak és a proletariátusnak közösen kell megvívnia, mert létüket egyformán fe-

nyegeti a háboru és a tőke terjeszkedése. Ebből az összefogásból alakultak Európában a népfront pártok, Franciaországban 1935-től 1938-ig szinte csak sikereket értek el. Giono, látva a tőke egyre nagyobb nyomását, a munkások élet- és munkakörülményeinek romlását, a szakszervezet és egyéb honi és nemzetközi szervezetek - pl. az Internacionálé - tehetetlenségét, a vezetőkre hárította a felelősséget, akik csak ígéretekkel áltatták a dolgozókat. Az eredményekért való harcban a munkáosztály magára maradt a tőkéssekkel szemben. A vezetők nem tudtak eredményeket elérni, képtelenek voltak a szervezetükbe tönörült dolgozókat megvédeni. A munkások szervezett tagokként, tömegesen semmilyen helyzetüket javító engedményeket nem kaptak, így bizonyították Giononak, hogy sok ember sem képes többre annál, mint aki egynaga van. A munkás, a proletár a tömegbeszerveződéssel csak veszített. Kizsákmányolt lett, elidegenedett munkájától, elveszítette szabadságát, valódi életét, azaz az igazi értékeket.

A gionoi javaslat az ujraszerveződést foglalja magában, amely a visszafordulást, a retardálást jelenti. Giono kísérletet tett a megvalósításra, de próbálkozását csak rövid ideig tartó siker kísérte. 'Le Contadour' néven ismert mozgalma volt ez. A Contadour szó a mai modern provenszal nyelvben is létezik 'Lou Countadore' alakban. Első jelentése telep, fiók. A főnév a 'counta' igéből származik, francia megfelelője a 'compter' 'számba vesz, számlál' jelentésű ige. A főnév második jelentése: piac, vásárhely. Lucette Heller-Goldenberg: Jean Giono et le Contadour című több száz oldalas könyvét a kétségkívül érdekes mozgalom elenzésének szentelte. Nézzük, kinek mit jelentett a Contadour? Egyeseknek ifjúsági vendégfogadót /ezt Giono maga is megerősítette egy 1967 februári levelében/; másoknak, akiket kísértésbe ejtett a paraszti élet utáni vágy, olyan kollektív

gazdaságot, tanyát, ahol megtanulhatták a földmunkák minden elemét; a harmadik csoport számára pacifista közösség volt, ahol tömörültek mindazok, akik elhatározták, hogy visszautasítanak mindenfajta részvételt egy esetleges háborúban.

A Contadour csoport tagjai - kb. 50 ember - egy provenszi fennsíkra költöztek fel. Ez a fennsík már rég nem emlékeztet a lágym Provence-i tájra, mert a földben már semmi emberi nincs, mintha a világ végére ért volna az ember. A Contadour mégsem csak egy egyszerű földrajzi hely, hanem mély emberi tapasztalat összegződik benne. Akik túléltek, láthatták az emberi élmény újjászületését. Giono úgy fogalmazott: "reményünk lakóhelye" volt. Valóban. Az író a Contadour létrehozásának pillanatától a boldogság és a valódi gazdagság útját akarta kijelölni, mert a szűz föld meg tudta őrizni a dolgok megismertetésének ősi és természetes módját. A Contadour távolról sem nevezhető a múlt jelenségének, mert bizonyos aktuális jelentést őriz. Ennek a varázslatosan gazdag életnek élő hősköltemény értéke van, folytatása napjainkban is megtalálható számos művészi alkotásban és több intézményben. /A legújabb és legmerészebb talán a Zöldek mozgalma és pártja a Német Szövetségi Köztársaságban./ A Contadour jelenség - írja L. Heller-Goldenberg -, és a kor ifjúságának, legalábbis egy részének, törekvéseinek a megértéséhez feltétlenül el kell mélyedni a harmincas évek történelmében. Akik Gionoval önként mentek a Contadour fennsíkra, feltétel nélkül elfogadták az "új" életmódot. 1935 szeptemberében ötven emberből álló karaván indult utnak a Lure hegy Contadour fennsíkjára. Egy ilyen kaland születésének igazi okait nem tudjuk anélkül megragadni, hogy ne ismernénk a kor ifjúságának

magatartását és gondolkodásmódját, véli L. Heller-Goldenberg. A Contadourt úgy is lehet tekinteni, mint a korabeli franciaországi ifjúsági mozgalmak folytatását.

1914-től 1940-ig a háború nagy drámája játszódott le Franciaországban. Az első csaták után még a "tiszt és vidám háború" ötlete látszott megvalósulni, de már 1915-ben rengetegen bujkáltak a pótbehívások elől /Giono is ezt tette.^x A háború okozta sokk, a vérfürdő látványa, az átélt borzalmak és rottegések élményének hatására a két világháború között egyre erősödött a pacifista gondolatok és művek hatása. A pacifizmus, még ha olykor szélsőségekbe csapott is át, nem csak Giono művein érezteti hatását /pl. Le Grand Troupeau c. regénye, 1931./ Ide sorolható R. Rolland: Au-dessus de la mêlée, /1914./ Barbusse: Le feu c. műve /1916./ Giono megnyeri szinte minden pacifista fiatal szimpátiáját azzal az erős és határozott háború elleni tiltakozással, amelyet műveiben olvashatunk. Nyíltan deklarálja, hogy a háború négy évének emléke olyan mély sebeket okozott, tudatában állandóan központi helyet foglalt el az emlékezés, hogy megtagadja majdan az engedelmeséget egy esetleges behívóparancstól. A háború következményei a gazdasági és társadalmi életet is érintették. Ide sorolható a parasztok kiszabadulása a falusi élet szoros keretei közül, hála a gyorsan fejlődő vasuti közlekedésnek, ami megkönnyítette a helyváltást. Az eredmény a már említett nagyméretű exodus lett. Az elektromosság és a gépgyártás fejlődése maga után vonta az ipar gyors fejlődését. A falvak kiüresedése, a falusi paraszti kultúra fejlődése hívta fel a figyelmet Rousseau-ra, aki javasolta

^x/Europe, N° 143, 15. novembre 1934./

az egyszerű és természetes élethez való visszatérést. A falusi értékekhez, a föld egyszerű életéhez való visszafordulás valóságos nemzeti gondolattá vált, mely később a Vichy és Pétain kormány idején újra tartalommal töltődött meg.

1907-ben Charles Vildracnak támadt az ötlete, hogy a városon kívül egy ugynevezett Apátságot /L'Abbaye/ alapítson. Valódi célja: a tulzottan elmélyült gondolkodás és a művészet visszautasítása volt. Olyan szabed művészi közösséget akart kialakítani, aminek tagjai anyagi létüket manuális munkával biztosítják. Az Apátság egy évig működött, s ezalatt az összegyűlt fiatalok, akik megundorodtak az embertelen nagyvárosi életől, az egészséges, harmónikus testi-lelki egyensúly kialakítását szándékozták összekapcsolni intellektuális munkájukkal és a föld munkával úgy, hogy közben életmódjukkal a természet ritmusát követték.

Az értelmiség egyetlen lehetséges menekülési módját^x választották a megalázó kompromisszumokkal szemben. A morális konfliktusok elől egyetlen menekülési mód létezett: a kézi munka visszaállított becsülete és a tisztaság, a függetlenség megtalálása, mert a kézi munkában még a természet által megszentelt törvényt érezték.

Az I. világháború után Gionon kívül a rusztikus irodalom próbálta meg visszaadni a föld életének elvesztett nagyságát és eredetiségét. Henri Pourrat: Gaspard dans les montagnes /1922/; La ligne verte /1926/; Alphonse de Chateaubriand; Ramuz regényei emlithetők mint irodalmi próbálkozások.

A harmincas évek elején Európa-szerte diktaturák vagy fasizta jellegű rendszerek irányították az életet.

^x/ld. Duhamel: Le Désert de Bièvre/

Szinte minden országban kettéosztódott nemzettel találkoznunk: egyik oldalon a fasiszták, másikon az antifasiszták tábora áll. A meglehetősen zavaros légkörben az ifjúság saját útjának keresésével próbálkozik menekülni a nagyvárosok fojtó légköréből, a monoton irodai vagy gyári munka butító hatása elől. A reménytelen európai helyzet ellenére mély hit élt az ifjúságban a jobb élet lehetőségében. A francia Népfront megszületésének is a fenyegető fasizmus elleni tiltakozás volt az előzménye: antifasiszta tüntetés 1934 februárjában Párizsban. A Népfronttal szinte párhuzamosan jöttek létre az első Auberges de Jeunesse-ek /Ifjúsági Vendégfogadók/, melyektől egyenes út vezetett a Contadourig. Új kormány alakult ugyanakkor Franciaországban, melytől főleg a fiatalok, akik örömmel fogadták megalakulását, azt remélték, hogy szövetségesre leltek a fasiszta veszély, a háború, a nyomor elleni küzdelemben. Először fordult elő, hogy egy munkáspárt vezetője a felelősséget a kormányra hárította. A megszámíthatatlan sztrájk a forrongó öröm kifejezője volt. A gyárakban dolgozó munkások boldogok voltak, hogy végre emberként nyilváníthattak véleményt, tárgyalhattak munkaadóikkal, s az esetleges kedvezőtlen ajánlatokat visszautasíthatták. A Vendredi irodalmi és politikai hetilap, 1935. november 8-án jelent meg először és 1938 őszén utoljára, nem titkolta örömét látva a fiatalság, de az egész francia nép óriási lelkesedését, Giono már az alapításkor csatlakozott a laphoz, amely az összes baloldali politikust, tudóst, értelmiségit, írókat tömörítette. Novumnak számított az új kormány ötlete, hogy t.i. 1936. július 13-án létrehozta az ugynevezett "Szabadidő Minisztériumot". Hasonló programmal hívta fel magára a figyelmet, mint Magyarországon a Tanácsköztársaság. Munkások milliói használták ki, életük-

ben először, fizetett évi szabadságukat, hogy meglátogassák idős, vidéken élő szüleiket, rokonaikat, hogy felfedezzék a hegyeket, a tengert, az ismeretlen francia tájakat. A Minisztériumnak sikerült kiharcolni a vasuti jegyek árának csökkentését, de sokan, főleg fiatalok, kerékpáron vagy gyalog indultak a természet felfedezésére. A születő Auberges de Jeunesse-ek támogatták a szabadidős programok szervezését, a városból való menekülést azért, hogy a lehető legtöbben élhessenek, akár rövid ideig is, a szabad levegőn.

Franciaországban az első Auberges de Jeunesse-eket Marc Sangnier, a haladó katolikus mozgalom egyik aktív tagja, 1929-ben, Bienville-ben a német ifjúsági mozgalom példájára hozta létre. Célja: "morálisan elkülöníteni azokat a fiatal munkásokat, akik vissza akarták szerezni a munka során elvesztett fizikai erejüket. Azt gondolták, ehhez új világot kell létrehozni, valódi forradalmat kell véghezvinni."⁸, azaz a regeheráció, a morális és fizikai egészség visszanyerése adja a legjobb érzést. A fogadó /l'auberge/ lehetővé tette volna a városi munkásoknak, akik közül sok fiatalnak addig még soha nem volt alkalmuk a tiszta forrásvízzel, a természettel találkozni, megismerkedni az állatok, a növények természetes életével, a nyers, valódi étellel, az élő hegygerincekkel, az egyszerű, természetadta örömekkel. Az Auberges de Jeunesse-ek idővel kifejlesztették a nagyvárosok és ipari centrumok fiataljaiban a vidéki, falusi élet iránti igényt, a kapcsolattartást a paraszti környezettel és a falusi étellel, annak ősi szokásaival, hagyományaival, folklórjával. A feledésbe merülő hagyományokat, az eredeti, tiszta kultúrát mentették meg, élesztették újra. Ez volt a legnagyobb eredménye a fogadók alapításának. Giono célja is hasonló volt a Contadour életre hívásával, ami megmutatja a közös érintkezési pontot egy országos méretű mozgalom és a

Giono által szervezett kis közösség célja között. Rövid idézet Marc Sangnier üzenetéből, amelyben az Auberges de Jeunesse-ek szellemét mutatja be: "...az egyszerű és fáradságos élet szeretete, kölcsönös tisztelet, becsületesség és őszinteség, a szivélyes bajtársiasság érzése mindenkiben faji, nemzeti és társadalmi helyzetre való tekintet nélkül. Határozottan kizárt minden, ami zavaros és gyanús, de igény van mindenre, ami az őszinteséget becsüli és tiszteletben tartja ott, ahol megtalálható. Ebben az értelemben az Auberges de Jeunesse-ek semlegesek, kivétel nélkül nyitottak mindenki számára, akiknek erkölcsi gondjaik azonosak, vagy él bennük a gyűlölet és a bűn összes ártalmas szolgasága alól felszabadult testvéri és szabad élet iránt." ⁹

A falu őrzi a nemzeti kultúrát, ennek elemeit a paraszt képviseli életmódjával, szokásaival, öltözetével, dalaival stb. A paraszt őrzi a nemzeti karaktert, egy nemzet ősi, eredeti kultúráját. Ha a falvak elnéptelenednek, egy kultúra kontinuitása szakad meg, s az ettől való félelem mozgatja Marc Sangnier és Giono törekvéseit a harmincas évek első felében.

Franciaországban az Auberges de Jeunesse mozgalom a Front Populaire megalakulásával lendült fel igazán, amelyet Léo Langrange lelkesedése, anyagi és eszmei támogatása segített. A mozgalom célját elérte, mert az Auberges-ekben megvalósult a fiatalok társadalmi egyesülése és nemzetközi egyetértése. Az Auberges de Jeunesse-ek 1936-ban kiadott kiáltványa vitathatatlan eszmei hasonlóságot jelez a gionoi gondolatokkal.

"Nézz szét magad körül! Még sokat kell tanulni az élet-től... Menj a fák alá, a patak partjára. Felfrissülve a természetben tett sétától, meg fogod látni, hogy

énekeink vidám hangulatban találunk."¹⁰

A természet frissítő és nyugtató hatásával segít a megfáradt emberen. Hitték, hogy a természetben még él valami megfoghatatlan, utolérhetetlen erő, az ősi kultúra képes csodát tenni. 1937-től az Auberges de Jeunesse-ek nem csak olcsóbb szállási lehetőséget adtak a szegény fiataloknak, hanem találkozóhelye lett a különböző származású és körülmények között élő fiatal embereknek, akiket a barátság ereje egyesített és akik különböző nézetek képviselésével teremtik meg egy új világ igazi egységét. A fogadók utasainak üzenete az ifjúságnak: élvezzék a boldogsághoz való jogot és a természetadta öröm érzését.

Az 1937-ben megalakult Clube d' Usagers igyekeztek népszerűsíteni az Auberges de Jeunesse-ek szellemi programját. Kulturális tűzhelyekké fejlődtek: kulturális összejöveteleket, kirándulásokat és gyalogturákat szerveztek a hegyekbe és a provinciákba, esténként kórusdalokat mutattak be, verseket szavaltak, különböző témákban vitáesteket, színházi előadásokat, művészi és kulturális foglalkozásokat tartottak. Egyesek foglalkozásukról, mesterségükről beszéltek, mások vállalták a napi munkák elvégzését. A kialakult közösségekben megszületett az örömet adó, harmónikus élet, mindenki számára vonzó lett a föld életének megismerése, felfedezése. A fogadók életét a maximumig akarták fejleszteni. Ez azt jelenti, hogy egy "új" kultúra - az eredeti népi kultúra -, élő, funkcionáló központjává kívánták tenni a fogadókat. Az éjjeli szálláshelyek, menedékházak a kulturális centrumok szerepét vették át. 1938-tól fő programjuk a béke védelme lett. "A világ ifjúsága békét óhajtott, mert a béke minden. Az élet, a munka. A munka az öröm, az öröm a szerelem, a szeretet. Hogy béke legyen, fiatalok, egyesüljétek!"¹¹ Ez a lelkes, lendületes pacifizmus Gionora emlékeztet. Giono 1937 szeptemberében

üzenetet küldött egy Auberges de Jeunesse avatása alkalmából. Ime néhány részlet! "Társaim! Azzal, hogy idejöttetek, megismeritek a fákat, a földet és általában a világ szépségét. Semmilyen gazdagság nem adhat ennél többet. Itt megtalálható az élet minden dicsősége. Haza vagy párt nem tehet gazdagabbá benneteket annál, amilyenek ma vagytok... Ne tömörüljete! Maradjatok szabadok!... Egyesüljete egyetlen célért: a békéért.

A béke megteremtésére egy mód van: le kell rombolni a hadsereget, a katonaságot. Nem létezik többé ideológiai határ, csupán megvédendő országhatárok. Az életet megvédeni a katona megölésével lehet, akinek igazi mestersége az ölés, nem a védelem." ¹²

A két nyilatkozatból világosan kiolvasható tehát, hogy a cél közös, az eszme, amiért a harc folyik és az elérés lehetséges módja is azonosnak látszik. Giono ekkor már együtt nyilatkozik munkásról és parasztról, mert leomlottak a választó falak.

"Semmi nem választja el ezt a kétfajta embert, mert mindketten az emberi élet elsőrendű elemei." ¹³

A közös cél elérésének érdekében közeledett egymáshoz munkás és paraszt, vallja Giono. A fenyegetettségben képesek voltak összefogni, közösen fellépni úgy, hogy a munkások szakítottak a városi élettel és visszatértek a faluba, a természetbe.

Heller-Goldenberg szerint, Giono meghatározó, közvetlen hatást gyakorolt az Auberges de Jeunesse néven nevezett mozgalomra, melynek tagjai mintegy bálványként tekintettek Gionora, aki szemükben maga lesz a próféta. Az Auberges de Jeunesse fiataljai körében Giono első regényeit lelkesedés, figyelem és siker kísérte. *Les Vraies Richesses* /1937/ c. regényét a modern idők bibliájaként fogadták. Alapeszméje:

hit az ember és a természet direkt kapcsolatának nevelő hatásában. Giono elméletét kitűnően ültette regényébe a válságos idők derekán, jól tudta sarkítani az ifjúság összes törekvését. A találkozás elkerülhetetlen és szükségszerű volt, eredménye olyan kapcsolat lett, amely kielégítette az ifjúságot, ugyanakkor nagyon egzakt módon válaszolt is új igényeikre.

A német ifjúság - kiáldulva a természet felfedezéséből és a romantikus népi dalokból -, tele volt romantizmussal, a francia fiatalok pedig érzelmesek voltak: az egyetemes testvériség érzése, a természettel kontaktusban a szabadságra törekvés, az egyszerű élet szeretete, a szabadulás igénye a hazug előítéletektől és ellentmondásoktól jellemezte őket. Giono személyében a természet és a paraszti élet kántorát látták. Szerették Gionot regényeinek varázsa miatt, a Colline-től a Regain-ig, a Chant du Monde-on át a Batailles dans la montagne-ig.

Szerették Gionot, mert megírta a Vraies Richesses c. regényét és kísérletet tett arra, hogy az embereket kivezesse a városi életből, ahol nyüzsgött a nagyra-vágyás, a féltékenység, a hazugság. A harmadik ok, amiért megnyerte a fiatalok szimpátiáját: bátran, mérsékelten a béke apostola volt. Giono nem volt érzéketlen a felé forduló fiatalok iránt, számos üzenetet, nyílt levelet küldött híveinek. Maga is elismerte és hangsúlyozta az auberges-ek és a Contadour között kialakult szoros eszmei kapcsolatot. Szerinte a "Contadour nem volt több, mint egy egyszerű Auberge de Jeunesse, amely az értelmiségiek hosszabb nyári vagy téli vakációjának értelmes eltöltéséért jött létre." /Lettre de J. Giono, février 1967./ A Contadour egyik aktív tagja M. Berthoumieu így fogalmazott:

"A fogadók légköre különösen gazdag volt. Ezt elsősorban Giono táplálta. Voltak a Contadour és az Aubergesek között rokon vonások és ellentmondások, melyeket érdekes lenne egy nap feltárni. Ideológiák, mondhatni utópiáik rokonok egymással. De az élő utópiák lényegében nem a "költészet fogadói?" " /Lettre de R. Berthoumieu du 2 novembre 1967./

A gionói realizmussal ötvözött utópiát a Lure hogyság egyik fennsíkján teremtték meg. Két közülük földet műveltek, melonban magot öröltök, gondolkodtak 50 ember állandó szükségleteiről. Estóként népdalokat énekeltek, meséket mondtak egymásnak, Giono a készülő vagy a már megírt műveiből olvasott fel részeket. J. Marc Carité, aki szintén tagja volt a Contadournak, 1976-ban írta: "Sokat tanultunk Gionótól. Legelőször is azt, hogy nem volt gyökerünk a földön. A városok nem adják meg ezt. Ha másért nem, Giononak ezért feltétlenül tartozunk, még ha csak intellektuálisan tettük is meg ezt a felfedezést." Giono tehát ezelleni vezére is volt a társaságnak. Kísérletet tett a gyökök keresésére, az emberek visszavezetésére az eredeti kultúra és életmód bölcsőjéhez. De el lehetett-e ezt érni egy olyan civilizált és fejlett országban, mint amilyen a 30-as évek Franciaországa volt? Carité burkoltan választ adott a kérdésre. Bevallotta, hogy a visszalépés, a visszafelé haladás nem sikerült. Az esetleges siker azt jelentette volna, hogy a Contadour ma is létezik. De a Contadour 1939-ben, kb. a háboru kirobbanásával egyidőben, fel is oszlott. Az egyéni nézeteltéréseken kívül valószínűleg a cél nyilvánvaló megvalósíthatatlansága is hozzájárult a szakításhoz. A Contadour történetéhez hozzá tartozik, hogy 1936. júliustól 1939. márciusig 'Cahiers du Contadour' néven nyolc számot jelentettek meg. Carité azt is meg-

írta 1976-ban, hogy Giono három regénye, a *Que me joie...*, *Le chant du monde* és *Les Vraies Richesses* ill. a *Lettre aux paysans* már akkor kézben voltak, de nem abban a formában, amelyet a művek legelső olvasói megismerhettek. Három év alatt újra gondolta a már megírtakat, újabb ötleteit beillesztette, módosított. Ma a regények realitását ezénon kérjük, szon előtt kell tartani azt az életrajzi tényt, hogy Giono soha nem volt paraszt, paraszti munkát nem végzett, először banktisztviselő volt, s csak utána író. Carité szerint Giono parasztjai nem léteztek és nem kórdécsa, hogy a háboru előtti paraszti kulturához nem lehet ugy visszatérni, mintha az egyfajta aranykor lett volna. Giono csak elképzelni tudta a harmónikus viszonyokat, képzelt paraszti kulturája még a patriarchátusé. A 'Cahiers du Contadour'-ból a kor emberi gondolkodásának szintézise, átfogó, globális nézete, a lázadás enciklopédiája olvasható ki. Érintettek minden témát: háborút és békét, vallást és nevelést, haladást és társadalomrestrukturizációt. Talán ebben is a XVIII.sz. Nagy Enciklopédiáját akarták utánózni. Giono számára a hegyi élet élmény forrása volt. Ihletet kapott, kaptak a többiek is, melyet a fantázia segítségével tovább színezték, mitizáltak, stilizáltak, bő teret engedve fantáziájuknak. Rendelkeztek annyi hiteles élményforrással, ami elég alap volt a regényírásához. /Giono regényei közül itt említendő meg: *L'eau vive*, *Jean le Bleu*, *Solitude de la pitie*./

Defejozóécképpen néhány szót kell szólni a Contadour jelentőségéről. Mindenekelőtt fontos volt azért, mert egyesítette a két világháboru közötti évek három nagy gondolati áramlatát: az ifjúság mozgalmát a jobb élet megtalálásáért; a pacifizmust; a határozott fellépést az exodus ellen, miközben a paraszti életet igyekeztek

visszaigazítani az évszakok ritmusához. Ezen kívül, Heller-Goldenberg szerint, az emberiség egyik utolsó utópiája: az élet titkát fedezte fel, az állandó, szétszakíthatatlan közösséget a világgal. Giono lelkesedett a mítoszért, melynek abszolút és emberi igazsága túlhaladja az időbeli realitás kereteit. Akiknek sikerült Gionot követni ebben a konkrét és esztelen életben, azok számára az író kuruzsló és a jószág professzora, mert bevezette őket a létezés varázsaiba. Ennek alapjait a modern emberi test mágikus hatása adja. Giono szerint az emberi test hallatlanul csodálatos, s még mikit rejt magában! A modern ember a testfelületét, a bőrét ápolja, de a lelkét elhanyagolja. Lelkét ekcéma fedi. Akinak pedig a lelke fertőzött, mindene az, mert a lélek a minden alkotója. Szervez, irányít, egyesít. Tisztaságával a magányos embereket társasághoz köti. Tiszta lélekkel az ember a levegőnél sokkal finomabb, áthatóbb világ lakója. Tiszta környezetben nincs szó emberi magányosságról és állapotról, amiket az ember a szellemi törvényekkel egy időben alkotott meg. A tiszta környezetben csak a kozmikus magány létezik, az ember ekkor természetes helyet foglal el az anyagok jegyzékében. Megérteni és örülni e rendkívüli helyzet tartalmasságának, ez a legnagyobb dicsőség. Az emberi lélek által alkotott modern társadalom hüzik betegségeitől, mégis benne kell élni. Giono víziójában megjelent a teljesen beborult ég, minden elcsendesedett az agyuk zajától és a gépek zugásától. Megkezdődött az emberi lélek tánca. Az ember nem beszél, emberi szó nem hallatszik. Pedig ennek hagyománya van azokból az időkben, ahol az anyag az emberi hanghoz szokott. Nyugalom és csend volt, a hang nélküli hang is hallatszott. Ezt az időt váltotta fel a jelen, ahol a ki nem muló emberi lélek szenved. Más a csend minősége, de ez már nem kedves a fülnek, hanem

félelmes. Egy kar és fej nélküli, fémmel táplálkozó szörny, állati ostobaság, munkással táplált munkásnő uralkodik a 30-as évek emberének lelkén. A megváltozott életet automaták rugói irányítják. Leggyakrabban a kaszárnyák ajtajának csapódását és nyitását lehet hallani, ami olyan zajt kelt, mint a guillotin lezuhanása az áldozat nyakára. Ebben az elvadult, eldurvult, elállatiasult világban a tisztaság hatalmas erő. A majdani egyetemes fegyverszünetben csak a két egyesült szót lehet majd hallani: politikai tisztaság, ami, a tiszta lélekkel egységet alkotva, a természetes emberben, a parasztban lakik majd, vélekedett Giono a Poids du ciel című művében. A paraszt olyan, mint a földrajztérkép, melyen nemcsak az erdő, a folyó vagy a mező neve van feltüntetve, hanem berajzolták a fát ágaival, a folyót halaival, a mezőt a föld összes kézművesével. Ebből alakul ki a paraszti élet epizódjainak, gazdagságának halmaza. Ezért a paraszt képes a tökéletességet, a mindenséget képviselni. Az az ember, aki-ben minden együtt található meg, aki érti a világ logikáját és Isten után annak mestere. Az Isten után második helyen álló parasztemberben a kozmikus törvények közvetlenül folynak szét, irányítják erejét, eszét. Csodás módon ötvözi magában az élő világ és a kozmosz valamennyi megjelenési formáját, valamennyi képességét.

Jegyzetek

- 1./ Claudine Chonez: Giono. Écrivains de toujours.
Seuil, 1973.p.5.
- 2./ Entretiens Miallet, 1969. szeptember.
- 3./ Giono: Écrits pacifistes, Gallimard,
1978.p. 24-25.
- 4./ U.o. p. 232.
- 5./ U.o. p. 254.
- 6./ U.o. p. 260.
- 7./ Történelemkönyv Gimnázium IV.osztálya számára,
Tankönyvkiadó, Budapest, 1977. p.158.
- 8./ Lucette Heller-Goldenberg: J. Giono et le Contadour.
/1935-1939./, "Les Belles Lettres", 1972. p.28.
- 9./ U.o. p.29.
- 10./ U.o. p.31.
- 11./ U.o. p.34.
- 12./ Giono: Écrits pacifistes, Gallimard, 1978. p.269.
- 13./ U.o. p.259.

Giono hazai és franciaországi recepciója

Giono első nyomtatásban megjelent kötetét 1924-re datálja a francia irodalomtörténet; egy verseskötet ez, *Accompagnés de la flûte* /Versek fuvolakísérettel/ a címe. A *Colline*, az első prózai műve, 1928-ban jelent meg. Leghűségesebb magyarországi fordítója, Illyés Gyula, 16 évvel később, 1944-ben fordította le magyarra *Magasban* címmel. Giono 1928 és 1935 között minden évben jelentkezett új regénnyel. 1939-től csak más műfajjal próbálkozik. Tanulmányokat ír *Provence*, *Machiavel et Melville* /1941/ címmel. 1943-ban *L'eau vive* /Forrásvíz/ című meséket tartalmazó kötetét, 1944-ben *La femme du boulanger* /A pék felesége/ című színpadi művét adják ki hazájában. Regényei közül, a franciaországi megjelenés sorrendjében a második, *Un de Baumugnes*, folytatásokban a *Nouvelle Revue Française*-ben jelent meg először. A magyarra fordítás és a francia megjelenés között 11 év telt el. Ott 1929-ben, itt 1940-ben *Valaki a hegyekből* címmel publikálódott.

A Grasset kiadónál 1930. október 24-én megjelenik a *Regain*, magyarul 1943-ban *Sarju* címmel. 1931. november 27-én a Gallimard nyomdájából *Le grand troupeau* című regénye kerül ki. 1932-ben a Grasset a "Pour mon plaisir" sorozatban jelenteti meg a *Jean le Bleu*-t. 1933-ban *Le serpent d'étoiles*-t közli. 1934. a Gallimard éve, november 15-én befejeződnek a *Le chant du Monde* nyomdai munkálatai. Elteltik hét év. Illyés Zeng a világ címmel fordítja le, sőt egy általa írt előszóval is ellátja a regény első kiadását. 1935. március 8-án a Grasset-től a könyvesboltba kerül a *Que ma joie demeure...* című regény. Illyés Gyula fordította *Örömmel élni* címmel és a Révai Kiadó publikálta 1941-ben.

1936-ban Giono két regény írásával is foglalkozik. Az egyik, *Les Vraies Richesses*, 1936-ban meg is jelenik Franciáországban. A másiknak az írását, *Batailles dans la montagne* a címe, csak 1937-ben fejezi be.

Giono 1945-ig keletkezett művei közül Illyés a *Colline*, *Un de Baumugnes*, *Regain*, *Que ma joie demeure...*, *Le chant du Monde* címűket fordította le magyarra.

Meg kell jegyezni, hogy Illyésen kívül a 40-es években a francia író műveinek magyarításával senki nem foglalkozott.

Az a tény, hogy Giono 1936 és 1947 között átmenetileg felhagyott a regényírással nem azt jelenti, hogy teljes hallgatásba burkolózott volna. Figyelmét inkább a politika felé fordította. Ennek markáns bizonyítéka a műfajilag pontosan meg sem határozható *Le poids du ciel* című esszé-regénye.

A másik jelentős kötete, az előző fejezetben már többször idézett, *Lettre aux paysans sur la pauvreté et de la paix* című. E kötetbe foglalt egyéb írásai pacifista szelleműek és fasizmus ellenesek. Az *Europe* folyóirat 1934-ben publikálta a *Je ne peux pas oublier-t*, ehhez csatolta Giono a *Montée á Verdun* címűt és még három írását. *Précisions* című gyűjteménye, hűen követve a történelmi események kronológiáját, a napi politikára reagált. Levelet írt például Daladier-nek, a Szakszervezeteknek. 1939 a *Recherche de la pureté* megjelenésének éve, a *Contadour* tagjainak ajánlotta, a Gallinard adta ki. A kiadónak annyira megtetszik az írás, hogy a publikáció után azonnal telefonálnak Giononak, hogy tolmácsolják a kiadó igazgatójának elismerését a *Recherche...* tartalmáért. Az elismerés még fokozza az

író pacifista lelkesedését és ezt írja: "Décidé au combat pour la paix maintenant. Tant pis ou tant mieux. C'est le moment de tout jouer, quitte ou double."

Giono másik híressé vált mondása a Refus d'obéissance-ban olvasható: "... Pour ma part, j'aime mieux être un Allemand vivant qu'un Français mort."

Jobb élő németnek lenni, mint halott franciának.

E kijelentése adott okot arra, hogy a Pétain rendszer idején, kollaboránsnak minősítsék. Valóban kollaboráns volt? Erről Franciaországban máig megoszlanak a vélemények. Akik azt látták, hogy Giono akaratlanul is egyezett a Vichy, majdan a Pétain kormány politikájával, azoknak igaza volt. Ez Giono szerencsétlensége, de igazolja utópiája feloldhatatlan ambivalenciáját. Ugy képzelte, Pétainék is, hogy Németország lesz a fejlett iparral rendelkező ország, Franciaország pedig agrárország és ellátja mindkét országot mezőgazdasági terményekkel. Ez a politika egyértelműen függőségi helyzetbe hozta volna Franciaországot, s úgy látszott, azonos a németeknek behódoló politikával.

Ezek után tekintsük át, hogyan reagált a korabeli francia és magyar sajtó a megjelent Giono művekre? Milyen vieszhangot váltott ki ott és itt? A francia kritikusok már a művek megjelenésének pillanatában felfigyeltek. Az első nagyobb, s máig egyik legjobb Gionóról írott tanulmány szinte közvetlenül a regények megjelenése után született. A Pléiade szerint Christian Michelfelder: Giono et les religions de la terre című esszéje 1938-ban keletkezett, tartalmazva az addig írott művek elemzését. Grenobleban a bölcsészkaron Giono és Lucien Jacques amerikai barátja, Catherine Clarke ismertette Le lyrisme de

Giono című tézisé.

Magyarországon a kritikusok a 40-es években figyeltek fel a francia íróra. Kivételt képez F. Gachot írása, amely 1930-ban a Nyugatban jelent meg. Egy évvel később a Prágában megjelenő Új Munkában olvashatók a legfrissebb kritikák. Nyolc évet kell várni a következőkre, míg 1939. december 24-én a Magyarországon bukkan fel Giono neve. Ez után 1944-ig folyamatosan jelennek meg írások, melyek közül az utolsók éppen az Illyés által szerkesztett Nyugat utódjában, a Magyar Csillagban olvashatók. Az írásbeli megnyilatkozásokból arra lehet következtetni, hogy csak a regényeket ismerték, a már létező esszéket, tanulmányokat itthon még nem apercipiálták. Csak a fordító, Illyés Gyula a kivétel.

Miben áll a korabeli sajtóból kiolvasható magyarországi Giono hatás? F. Gachot, Gyergyai Albert, Makay Gusztáv kiemelik a regényekből áradó mély panteista pogány szemléletet, melyből Giono költőiségének gyökerei táplálkoztak. Mind a hárman megértették, hogy Giono a paraszti élet-és szemléletmódot dicsőíti, e hogy ezek bemutatása "tündérvilágban, a valódinál jóval gazdagabb, telitettebb, költőibb univerzumban" ³ történik. A regények témaválasztását - például a Valaki a hegyekből címűét - Galambos Gruber Ferenc realistának minősítette, de a romantikus patinát nem vitatta. Ez tudatosan alkalmazott diszlet, ami az emberek csodavárására épít. A csoda fontos alkotóeleme a Zeng a világ regénynek is. A sajátos gionoi romanticizmus mélyén az ősköltészet lapul, bukolikus légkörbe ágyazva.

Komor András és Féja Géza szerint a francia író közel, közelebb áll Ovidiushoz, a francia Mistralhoz, mint a polgári irodalomhoz.

A Hid 1940. 8. számában Féja Géza cikkének címében költőnek, küldöttnek és agitátornak nevezi Gionot. Kieme-
li egyes francia kritikusok véleményét, melyek szerint
Giono írásai időszerűtlenek. Féja kideríti, hogy ezek
az emberek nem vették észre, hogy a franciák és a ma-
gyarok számára a némettel való szövetség, a háboruba-
sodródás, a belső összeomlással fenyegetnek. Giono ezt
már 1934-ben felismerte, ezért igenis időszerűek írá-
sai. A gondolat időszerűsége nálunk a 40-es évek ele-
jén aktualizálódik. Giono költészetében a világ él, a
tág univerzum, s megfér benne a határtalan természet
is. Amikor Giono realizmusról és világlátásról beszél,
az olvasónak a tér végtelen nyitottságára kell gondol-
nia, írja Féja. A Lure hegyen, ahol a regények nagy ré-
sze játszódik, csak természetes határok léteznek. Ha-
tárt az embereknek az erdők, a hegycsucok szabnak, bir-
tokhatások nem korlátozzák a szabad mozgást. Féja fel-
fogta azt a rendkívül erős gionói intelmet, mi szerint
ha boldogok akarunk lenni, bele kell illeszkedni a ter-
mészetbe, annak törvényeit kell követni. A természe-
ten kívül más egyéb nem szabályozhatja az emberek éle-
tét. A természet emberének cselekvését, időbeosztását,
munkatevékenységét az évszakok váltakozása szabja meg.
A parasztot a világ minden országában az örök természet
irányítja.

Féja szerint Giono küldött. Szülőföldjének küldöttje,
mert soha nem szakadt el tőle, belőle építette költői
világát. Szülővárosát csak néhány napra hagyta el, hogy
Párizsban könyveinek kiadását rendezze. A Contadour ki-
sérlettel maga akarta bizonyítani, hogy lehet a termé-
szetbe kivonulva, a szülőföldön élni és dolgozni, mi-
közben hűek maradunk és őrizzük az ősi paraszti hagyo-
mányokat, szokásokat. Féja szerint Giono hitelesen le-
írt környezetben dolgoztatja stilizált hőseit.

Féja Gionot agitátornak nevezi a francia irodalomban. Féja észrevette a nagyon is látható hasonlóságot, hogy Keleten és Nyugaton is a népi kérdés áll a középpontban. Szerinte ez a tény keltette fel Illyés és a magyar kritikusok érdeklődését Giono iránt. De Féja azt is érzékeli, hogy a népi kérdés másképpen jelentkezik nálunk, mint Franciáországban. "Keleten a parasztság szociális felszabadításáért és igényeiért küzdöttünk." ⁴ Nyugaton a földosztást, a modern technika alkalmazását és egyéb szociális kérdéseket már megoldottak.

Giono inkább azokat a tárgyi viszonyokat akarta visszaállítani, melyekhez hasonlóak nálunk még léteztek. Mivel a régi viszonyok visszaállítása nem sikerült, ezért a retardálást, a visszafelé haladást javasolta. Felmerült a rousseau-i "retour à la terre" gondolata, kapcsolva ehhez a közös gazdálkodás, a tulajdonról való lemondás eszméjét, a munka pusztá örömének megtalálását, az önellátó gazdálkodás bevezetésével a pénz kiiktatását, az ősközösségi társadalom visszaállítását, a naturálgazdálkodást, a mindenki mindenkiért elvét. Ezek a gondolatok legtisztábban az Örömmel élni regényben fogalmazódtak meg. Ezekhez képest a magyar paraszt gondja a földhöz jutás, a modern technika bevezetése, kikerülés a nyomorból, az éhezésből. A magyar paraszt ezek elől menekül a városba. A menekülés, következménye azonban mindkét országban azonos: a nemzeti jelleg, a nemzeti karakter csorbulása. Féja szerint Giono hatása egyrészt abban áll, hogy a parasztot sikerül visszavezetni a faluba, másrészt, hogy a francia író megírta az I. világháborúban szerzett élmények hatására, legsúlyosabb háborús regényét Le grand troupeau címmel, erős eszmei és akarati impulzusokat adva a magyarországi németellenes harcokhoz a 40-es években.

Parajdi Incze Lajos Fájához hasonlóan látja Giono hatását: a népnek vissza kell térni földjeire, mert csak így van biztosítva a paraszti kultúra folytonossága. Szerinte ebből az eszmei gondolatból táplálkozott a népiség irodalma. Giono éppen akkor tört be a magyar irodalomba, amikor az a legmélyebb válságát élte. Azt is hozzátehetjük ehhez, hogy Giono a népi mozgalom válsága idején hat a magyar írókra. "Alkotásai idegenből kölcsönként támasztékai lettek a szellemi megújulást hozó magyar népi gondolatnak." ⁵ Parajdi úgy véli, a gionoi visszatérés nem azonos a Rousseau-ival, mert "Giono nem hiszi, hogy a művelődés megnérgezi az embert, ezért nem kell lemondani a polgárosodás előnyeiről." ⁶ Parajdi azonban nem omlik e cikkében egyetlen példát sem arra, amit Giono a polgárosodás előnyének nevezett. Mi több, néhány sorral lejjebb Parajdi maga írja: "... természet és ember azonos őszanyagból van merítve, egymásra van utalva. Vigyázni kell arra, hogy ne ridegüljenek el egymástól." ⁷ Ember és természet azonos egységét olvasva ki Parajdi a Pan hangot próbál című elbeszélésből, melyből az is kiderül, hogy az ember őszítőivel képes a jelenségek titkai mögé hatolni. Párhuzamot keres, a kiemeli az erdélyi irodalomból Ábel forradalmát. "Erdély menekülve vetette magát a népiség eszmévilágába: oltalmat keresett a létére törő támadás ellen." ⁸ Az erdélyi irodalom elbeszélve, történetben feloldva adja a nemzeti életet. "A csónka magyarországi" Szabó Dező és Mórícz nyomain haladva harcos jollogó, csatázó, mert a népi szárny irodalmának a polgári rendhez kellett szólni, meg kellett győzni igazáról, meg kellett nyerni eszándékainak, azaz létjogosultsága a polgári olvasóréteg kezében volt. Illyés ebben a pillanatban nyúl Giono után. Miért?

Azért, írja Parajdi, mert bár lelki alkatuk merőben ellentétes, a hasonlóság ember és táj egymáshoz forrásának pontján lelhető meg. Ellentétes a két író, mert Giono az egyén felé közeledik, Illyés pedig onnan indul a tömeg felfedezésére. Giono világa az élet gépesedésétől való távolmaradást az egyén kiteljesedésének javára írja. Ezzel szemben Illyés a gyors polgárosodást sürgeti. A közös kérdés, amely mindkettőjüket foglalkoztatja, így fogalmazható meg: hogyan lesz egy táj a miénk örökre és mi a táj rabjai mindhaláláig? Parajdi azért is támogatja Illyés fordítói törekvéseit, mert úgy véli, ha Gionora fokozottan figyelünk, ha kitekintünk hazánkból egy másik ország irodalmára, akkor "a magyar népmozgalom, mely sok magyar létkérdést irodalni pontra utalt, hasznát veheti más népek hasonló természetű vergődésének. Magyarságélményünk akkor lehet hiteles és teljes, ha minden magyar fájdalom benne sajog." ⁹ Ha tehát átérezzük más népek vergődését, reményünk lehet arra, hogy mások is megérik a miénket.

Veres Péter 1940-ben a Kelet Népében az eddigiektől eltérő hangot ütött meg a Zeng a világ regény kapcsán. Mohó érdeklődéssel fordult a külföldi irodalom felé, mert meg akarta tudni, ott milyen a parasztábrázolás, mert itthon egyes írók csak műparasztokat ábrázolnak. Nos, reményeiben csalatkozott, mert Gionoról a művészetben jót, a politikában rosszat hallott. A regénybe beleolvassva azt állapította meg Veres, hogy a francia író nem a parasztokról ír a parasztoknak, sőt semmi köze nincs hozzájuk. Valóban. Veres Péter regényei és egyéb írásai szociográfiailag hitelesnek mondhatók, szemben Giono stilizált paraszti életet ábrázoló regényével. Veres Péter vádjai még: Giono utálja "a szociológiai jelentésű irodalmat", ezért dacból egy

önkéntes világot épít fel, amelyben minden és mindenki az ő akaratát szerint mozog. "A gionoi világban a parasztok keveset dolgoznak, esznek-isznak, de sokat sóhajtoznak, veszekednek és szorelmeskednek." 10

Veres számára annyiban szűk a gionoi világ, amennyiben annak hősei csak a természetben és ösztöneikben élnek. De hiszen éppen ez az, amit Giono elképzelt! Ő erénynek gondolta azt, amit Veres Péter hibaként ró fel. Veres összehasonlítja magát Gionoval és megállapítja, hogy mindketten szeretettel, de kegyetlen bírálattal tekintenek a paraszti világra. Veres szereti azt és nem akarja megváltoztatni, Giono, bár szereti, meg akarja változtatni. Ezért Giono a magyar író szemében reakciónak minősül.

A korabeli magyar kritikákat olvasva azt a konkluziót vonhattam le, hogy Illyés Gyula mellett Féja Géza ragadta meg legjobban a Giono jelenség lényegét. Féja szemrehányást tesz a nyugatos műveltségű polgári köröknek, hogy Gionoval ellentétben, teljesen elfeledték a paraszt humánusát értékelni, helyette inkább lesajnálták. A szociális problémák felismeréséig még eljutottak, de a nyugati népiséget már nem ismerték. Féja szerint, a belsőleg kettészakadt Franciaországban Giono az őstermelő emberi hivatását hirdeti, amihez a profitkapitalizmus uralkodó szerepe elleni tiltakozás kapcsolódik. A francia paraszt ugyanis kényszerűen hajszolta a profitot, ugyanakkor ellenzékot alkotott a kapitalizmussal szemben. A tuliparosodott, tulmechanizált élet hatása falun is jelentkezett, aminek következtében a francia paraszt elfelejtette, hogy természeti ember. A klasszikus paraszti élet átalakulásával a parasztból átmeneti lény lett, elszakadt valódi gyökereitől, új életformáját még nem találta meg, a régit már feladta. Az átmeneti

helyzetben Giono tisztán és határozottan látta, hogy a visszatérés az egyetlen lehetséges megoldási mód, mert így az ember visszatér a legmagasabb rendű életformájához, s gyökerében sikerül/ne/ megújítani az embert. Majd Féja párhuzamot von és megállapítja, hogy "az új életforma /a paraszti/ belső reinkarnációként jelentkezett a klasszikus páni életérzés fel-támadásában"¹¹, míg nálunk ennek megfelelőjeként a turanizmus ismerhető fel. Féja a Giono regényeket olvasva konstatálja, hogy a helyes utra rátalált ember lesz a páni világ és életérzés hirdetője. Ezekhez az egyéni áldozat és erőfeszítés útján juthat el, de az egyéniség elve nem jelenthet elzárkózást, mert az a halállal lenne azonos. Egy ember a társát a másik emberben találja meg, így nagy családot, igazi közösséget alkotnak. Másrészt az ember a természettel is szoros kapcsolatot tart fenn. A Giono által kijelölt helyes utat követve újra helyre állhat közvetlen kapcsolata a természettel, az anyaggal, képes lesz harmonikus összhangban élni a természettel. A megvalósítás módjában, az egyéni megváltás egyedül üdvöztető és lehetséges választásában Féja őskeresztény elemeket lát viszont. Féja a század legemberibb utópiájának minősíti Giono ama óhaját, hogy a természetes életbe visszatalált paraszt az ember totális örömét hirdesse. 1941-ben Jócsik Lajos és Féja között zajlott le levélváltás a Kelet Népében. Jócsik Gionot abban a társadalmi létben szemléli, melynek lényeges meghatározója a francia kispolgár, a petit bourgeois, aki egyszerre proletár és kapitalista. Jócsik úgy látta, hogy a francia társadalom már annyira elkispolgáricosodott, hogy a városba költözött parasztot is elnyelte, s ezzel megállt a francia társadalom fejlődése. Ez az ok, amiért Giono a megsemmisülésből át akarja menteni a parasztot.

Giono magyar értetlenségét boncolgatva két okot említ: az egyik szerint a meg nem értés a helyzet nem értéséből fakad, ami ellen Giono lázad és lázít, a másik ok, hogy aki alkatában maga is hajlik a kispolgári lét felé, az a parasztot kevesebbre becsüli. Látni kellene, hogy Giono problémája nem rekedt meg a franciaországi keretek között, hanem nemzetközi szociológiai üggyé vált, a magyarok is így juthattak vele kapcsolatba. Giono a menekülés közben általános, mindenütt fellelhető emberi lehetőségeket keres. Ezzel szemben, véli Jócsik, a magyar népi írók megrekedtek a provincializmusban, szinte csak a kivételeket mutatják be. A cikkekre reflektálva Féja megdicséri Jócsikot, mert jó mederbe tereli a Giono vitát, "mert rámutat a Giono ellenes tábor álcázott kispolgári hajlamaire." ¹² Féja Giono kulcsregényét, az Örömmel élni címűt említi, amiből kiemeli az elkispolgáriasodott paraszt életének sivárságát. Bobin keresztül próbál a francia író példát prezentálni "a nihilizmus emberi és kozmikus tartalommal való betöltésére." ¹³ Bobi regénybeli megjelenésével tűnnek hangsúlyosabbnak, kirivóbbaknak az átalakult paraszti élet hibái.

Féja dicséri Jócsik felismerését, hogy ti. Gionoval kapcsolatban figyelembe kell venni a sajátos francia társadalmi helyzetet. Giono egyebek között arra is figyelmeztetett, hogy nem a szociális kérdés az egyetlen, ami feleletre vár. Az is fontos, hogy a felszabadult nép merre indul, milyen lesz az új életformája.

Földes Ferenc Giono magyarországi hatását abban látja, hogy a francia és a magyar honban is két közös ellenség, az irracionális és a fasizmus ellen kell harcolni. Földes Illyéssel szemben az irodalmi kölcsönzés

vádját emeli. A vitába Bóka László is bekapcsolódik, aki megvédi Illyést. Illyést, Szabó Zoltánt és önmagát szembeállítja Földessel Giono megítélésekor, noha közepszerű írónak tartja a franciát, "aki jelentéktelen szerepet játszott hazája irodalmi életében".¹⁴ Földes viszontválaszában megadni látszik magát és módosítva korábbi véleményét azt mondja, hogy az eredetiség kérdése nem is fontos annyira, annál sokkal lényegesebb, hogy Illyés követi Gionot.

A magyar után tekintsük át Giono francia recepcióját! A francia írók azt hitték, hogy íróvá szentelésük csak Párizsban történhet meg, írta Epardaud a Nouvelle littérature-ben. Kevés nagy író, költő maradt hű szülőföldjéhez, ezért Giono különleges figyelmet érdemel.

G. Piconnak az 1930 előtt jelentkező nemzedékről az a véleménye, hogy van közöttük néhány író, akikről már nem lehet történelmi módon, mult időben beszélni, mert az 1930 előtt írott műveik nem veszítették el aktualitásukat a 40-es évek végére sem. Gondoljunk pl. Bernanos, Malraux, Aragon, Montherlant, Giono regényeire, amelyek a regény műfajának kiszélesedését reprezentálják. A regény nem azonos többé egy történettel, mint Mauriacnál vagy R. Martin du Gard-nál, hanem a dolgok látványát - ahogy az író látja -, a külső igazságot, a mítoszokat fejezi ki, amik az írókat foglalkoztatják. Ily módon a regény megfelel a confessio, az esszé, az erkölcsi értekezés műfajának. Ezt a párhuzamot, vagy ha úgy tetszik indifferenciát regény és esszé között, legkiválóbban Sartre-nál és Camus-nél látjuk. Camus: Le mythe de Sisyphe című művének elején azt veti fel, hogy egy valóban komoly filozófiai probléma van; az öngyilkosságé. Annak meg-

ítélése, hogy az életet érdemes-e végig élni vagy nem. Canus kérdésére visszhangoznak a fent említett írók, akiknek válasza az univerzum és az ember általános vízióját indítja meg. Kérdés: hogyan éljünk? Mauriacék etikai nemzedéke direkt módon közeli-tette meg a problémát, a következő nemzedék metafizikai szempontból. Malraux számára a heroizmus, Giono-nak a természet életében való részvétel jelentette az üdvözítő megoldást.

Picon szerint a Colline és Un de Baumugnes regények ujszerűségét az adja, hogy ablakot nyitnak egy elfelejtett belső világra, tele friss légáramlattal. A természet illatát lélegezhattük be, a csodálatos érzékiséget üdvözölhetjük bennük. Un de Baumugnesben még sok érzelmesség és konvenció van. Az első elbeszélésekben és még a későbbi regényekben is érezhető a távolság a kedves provanszáli folklór és a hiteles kreáció, a rövid mondat és a rendkívüli hatással rendelkező szóáradat között. Giono nagysága abban rejlik, hogy képes volt eljutni a provanszáli regionálistól az egyetemenesség érzéséig, az anekdotától a hiteles alkotásig, a pszichológiailag kissé zavaros elbeszéléstől a mitológiáig. Ezért Piconnak Giono nem a regényíró, hanem a mitoszok alkotóját jelenti. Olyan világot kreált, ahol költészet és természet nem vált el egymástól. Az időbeli és térbeli távolságokat eliminálta a mindenütt jelen levő, örök és kozmikus erő érzése. A szavak egyik legnagyobb mestere. Gionóban mégis van valami, írja Picon, amivel irritálja, becsapja az olvasót. Picon ezt az író korlátainak, naivitásának nevezi. Mivel Giono szilárdan hitte, hogy társadalmi missziója van, ezért tudatirányító akart lenni. "Meg kell mondani, hogy ez az etikai ambíció bukáshoz vezet ezért, mert ő maga is

egyéni szegénységtől szenved. A megoldás az lenne, ha műveit megszabadítaná attól az erkölctől, amely a zsenialitását csak a költészet egyidejű jelenlétében találja meg."15

Piconén kívül figyelmet érdemel még Lucien Gerbe és Bernard Crémieux írása. Előbbi Lucien Gachon et les écrivains paysans című írásában Giono helyét igyekszik megtalálni a francia irodalomban. Az Henri Pourrat és Ramuz nevével jelzett francia paraszti irodalom fő szálaít néhány éve a hirtelen kibontakozás jellemzi. "A parasztirodalmi koncepció aszerint változik, hogy az írók csak a szimpátia vagy egyéb kötődések révén tartoznak a paraszti világhoz, vagy esetleg maguk is autentikus parasztok. Az első csoport a rusztikus költészethez, a falusi multhoz, a természetfelettihez, a mesékben megnyilvánuló ősi, rusztikus tudathoz kapcsolódik. A másik csoport a parasztot inkább munkavégzés közben látja. Az első ki akar tartani a napról napra kihaló tradíciók újraélesztése mellett, a második bátran nézi a jelent és őszintén fordul a jövő felé. Azt mondhatjuk tehát, hogy az első a hagyományokat, az őseit akarja megőrizni, a második inkább az újat keresi. A parasztírók a munka hatására formálódó karaktert, a gyakran ellenséggént feltűnő természet vak erejét, a betegség és a halál mellett élőket állítják elénk. Jelszavuk: "vivre et durer". A parasztregény legnagyobb érdeme, legnemesebb kvalitása az abszolút valódiság, hitelesség. Csak az az író tudja ezeket regényének megadni, aki maga is igazi paraszt." 16

Gionot végül is egyik csoportba sem lehet igazán besorolni, mert bizonyos kritériumoknak itt is, ott is eleget tesz. Ha az író származását fő kritériumnak

tekintjük, Giono semmiképpen nem lehet hiteles paraszti-
író. Ha viszont célját tekintjük, az első csoportba
tartozik, s oda feltétlenül besorolható. Tehát itt
is felmerült, Veres Péterhez hasonlóan, a szocioló-
giai hitelesség problémája.

L. Gerbe ezt írja, hogy fel kell kelteni az érdeklő-
dést a parasztirodalom iránt az irodalomoktatás re-
formjának segítségével. A falusi iskolákban tanuló
parasztgyerekeknek kedvet kell csinálni a hiteles pa-
rasztirodalom iránt. Ehhez franciául kell írni, a pa-
raszt által beszélt francia nyelven. A parasztiírók
kötelessége abból megőrizni a megmentésre érdemes sza-
vakat, kifejezéseket. Crémieux cikkében az irodalmi
élet, a könyvkiadás, Párizs centríkusságát taglalja.
De figyelemre méltó tendenciaként említi, hogy "az I.
világháború befejezése óta öntudatra ébredés figyel-
hető meg az azonos származású írók csoportjainál. Se-
gitette e tendencia kifejlődését a turizmus fellendü-
lése és néhány vidéki könyvkereskedő találkonysága is.
Segítségükkel vidéken gyűjteményeket alapítottak az-
zal a céllal, hogy egy helyre gyűjthessék az azonos
vidékről származó írókat, tekintet nélkül az eszté-
tikai különbségekre. Ilyen vállalkozás volt egy
Carcassonne-i kiadó Reverdy műveinek kiadása.

Marseille-ben a Cahiers du Sud csoportja alakult, ami-
nek tagja volt André Gaillard, aki a szürrealizmusig
jutott el és Marcel Pagnol, aki szintén sikeres író
lett."¹⁷ Mint Crémieux cikkéből is kiolvashatjuk,
felébred a vidéken született francia írókban provin-
ciájuk, nyelvük szeretete és féltése, s ennek érdeké-
ben igyekeznek maguk is vidéken maradni, de legalább
műveiket a szülőföldön hagyni. Ezért jelentős Giono
és Ramuz regényírói tevékenysége. Alig-alig lépték át
szülőföldjük határát, irodalmi alkotásaikban pedig

szűkebb hazájuk szépségeit örökitették meg. Giononak a Colline és a Naissance de l'Odysée című művei kapcsolódnak legszorosabban a Lure hegyhez és környékéhez. Giono és Ramuz életükkel és sikereikkel példát mutattak, hogy a XX. században a vidékről el nem menekült író is lehet sikeres és feltűnő jelenség. Crémieux három pontba foglalja össze a vidéki irodalmai élet domináns jegyeit. "Franciaországban az irodalmi életet a vidékellonesség jellemzi. A második pont, hogy a szélsőséges centralizáció hatására a vidéki irodalomnak nincsenek megkülönböztető vonásai. Ennek első irodalmi megnyilvánulásait Balzac: Des scènes de la vie province és Flaubert: Bovaryné című műveik prezentálják. Az újabbat pedig Mauriac: La Province című regénye, amelyből egy örökösen önmagára hasonlító, mítoszt és realitást nélkülöző vidéki életet ismerünk el. A harmadik pontban azt jelöli meg, hogy maguk a vidéki írók sem szeretik igazán szülőföldjüket, ezért alig tükrözik annak jellegzetes vonásait. A vidéki városi irodalommal szemben szinte az egész falusi, paraszti irodalom optimista, idealista. Igaz ez a megállapítás F. Janmes-ra, de nem kevésbé Pourrat-ra, Gachonra, Chamsonra, keménységei és kiméletlenségei ellenére Gionora is."18

Mi lehet a magyarázata annak, hogy az írók a vidéki városok életét egyhangunak, sötét színekkel mutatják be, a falusit kevésbé unalmasnak és élénkebb színekkel? "Azért van így, írja Crémieux, mert a mezők életre szép és nemes, a városi szűk és silány. A vidéki városok élete forr az unalomtól, a mező embere a szabad természettel érintkezve kibontakozhat, szabadon engedheti legtisztább, legerősebb ösztöneit... Tehát azt a következtetést lehet levonni, hogy a francia irodalomban két mítosz él: egyik a vidéki város

ostobaságát és unalmát, a másik a falusi vidék tiszta és nemes életét jelenti."¹⁹ Természetesen Giono műveivel az utóbbi mítoszt élteti tovább.

Marc Bernard a *Présentation de Pan* kapcsán azt írja, hogy "hiányoznak azok a művek, amelyek bemutatnák a diszlet másik oldalát, azaz a paraszti világot társadalmi síkon, drámáival, mindennapi kinjáival. Annak, hogy Ramuz és Giono a paraszti életet az irodalomba emelte, társadalmi-gazdasági gyökerei voltak. Kár, hogy írásaikból nem egy dokumentarista, esetleg szociográfiai irodalom kerekedett. A mítosz tulsúlyba került a reálisabb hangú, szociográfikus leírással szemben."²⁰

Maulnier a *Lettre aux paysans*-ról többek között ezt írja: "Vele Giono vitathatatlanul átlépett a társadalmi és politikai esszé birodalmába. A legkevésbé vitatható állítások váltakoznak a legmerészebb álmódosításokkal, a józan ész az abszurditással, a világosság, az éleselnéjűség a legutópikusabb és legönkényesebb szellemi konstrukciókkal."²¹

Maulnier megjegyzi, hogy ha Giono a parasztokról vagy a munkások helyzetéről beszélt, a marxistákéhoz hasonló terminológiákat használt.

Maulnier kiemeli Giono gondolatai közül azt, amely a családok szétesésének okát elemzi. Az ősi családi szerkezet felbonlása következménye a XX. századi gazdasági-társadalmi fellendülésnek. A kis sejt, a család, még őríz valamint a társadalom ősi szerkezetéből. Maulnier bírálja Gionot, amiért a család szétesésének okát a háború kitörésében látja. Hiszen emez, mondja a kritikus, elég régi jelenség. Maulnier szerint a család mint forma az emberi közösségek népi szerkezetéhez, sőt talán magához a közösségi kötelékekhez tartozik. A család és a háború léte vagy nem léte nem a megváltozott társadalmi szerkezetéhez,

annak bank és ipari formáihoz, a monokulturához, a szakosodáshoz, a kapitalista profithoz kapcsolódik. Tévedésen alapul tehát Giono azon tézise, hogy a modern társadalom "fedezte fel" a totális és ipari háborút. Elkerülhető lett volna ez a fájdalmas "felfedezés", ha a parasztok kitartóbban őrizték volna gazdasági önállóságukat és függetlenségüket az állammal szemben, véli Giono.

Giono regényei közül vitathatatlanul a legjobbnak tartott a *Que ma joie demeure* /Örömmel élni/. Ezért nem véletlen, hogy a legbővebb, legtartalmasabb kritikák erről születtek a 40-es években Franciaországban. Giono ugyan azt nyilatkozta regényéről, hogy ezt szerette a legkevésbé. Sok kritikus azt olvasta ki a regényből, hogy a pásztorok, a legtávolabbi pesszimizmus prófétája Bobi, a főhős, nos Ők kellenek Pétainnek. Giono talán azért nem szerette a művét, mert a legszélsőségesebb hangu bírálatok jelentek meg vele kapcsolatban. Viard például magasztalja a művet és Gionot, mert a Grémon-fennsíkon bemutatott élet olyan ország mindennapjaiba enged bepillantást, ami az országok országa jelzővel már régen nem illethető. Viszont a leírt tájnak egyes részletei hasonlítanak azokra a Platon által elmesélt helyekre, ahol a pásztorok túléltek a vizözönt és a rákövetkező civilizációt. Nem ismerték a művészeteket, a technikát, a törvényeket, a háborút, de a gazdagságot, a nyomort, az erényt, a romlottságot sem, azaz a naiv jóság állapotában maradtak. "A páni föld, ahová meneteltem, megadja mindennek a magyarázatát. Egy egyszerű kiindulást, valaminek a kezdetét kerestem ott." ²²

A kezdethez, az eredethez akart visszatérni a Contadourral és Bobival a francia író. A fantázia ellenségei gunyolódtak ezen az utópián, de Viard citálta nekik Platont, akit Giono is szívesen olvasott.

Platon azt állítja, hogy a költőnek nem párbeszédet, hanem mítoszokat kell alkotnia. Giono, látva a reménytelen helyzetet, fordult a mítoszhoz. A kivezető utat a szabad levegőn leélt paraszti élet mutatja meg, amely az egyetlen ésszerű életformát jelenti a szolgaságban vergődő XX. századi ember számára. A *Que ma joie*-ből azt is kiolvashatják, hogy a sors által okozott bajok visszafordíthatatlanabbak, mint a szociálisok. Ha a hős az utóbbit le is győzte, az előbbi ellen már erőtellenül harcol. Pierre de Boisdeffre azért bírálja Gionot, mert elhitte, hogy a történelem iránya reverzibilis, s a valódi boldogságot hordozó, de már letűnt civilizáció ma is modellként szolgálhatna. A pacifista Gionot a nacionalisták sem fogadták minden fenntartás nélkül táborukba. "Megpróbálták állásontól megfosztatni. Azt mondták rám: ez egy kommunista. Nem voltam az. Most sem vagyok."²³ Két évvel később, 1936-ban: "soha nem voltam kommunista, és egyre jobban távolodom a kommunista párttól."²⁴ Még két évvel később, 1938-ban: "A kommunizmus volt az egyetlen reményünk, de be kellett látni, hogy nem szolgálja az ember természetét. A munkások érdeklődésének felkeltésére munkájuk iránt nincs szükség ilyen parancsszavakra, mint sztahanovizmus, versenykedv stb."²⁵ Ez logikus és őszinte vallomás, mondták. A kommunista doktrína iránt érzett ellenszenv akadályozta meg egyébként Gionot abban, hogy Aragon és Malraux társaságában részt vegyen 1934-36-ban a moszkvai Írókongresszuson. Bailly azt a kérdést tette fel egyik recenziójában, hogy Giono valóban regényeket írt-e. "Mert a regény cselekményt, bonyodalmat és lélektant igényel. Giono a részletekben realista, de egészében átalakítja az életet és a legenda síkjára helyezi. Elbeszéléseinek epikus lendülete van, amiből egy lírai és egy eposzi keverék alakul ki."²⁶ "Íhlete kavargó, szinte csak az anyag kiválasztásával

törődött, ideológiája a leggyakrabban nem több üres fecsegésnél, ízlése nem mindig megbízható."²⁷

Henri Fluchère *Réflexions sur Giono* című cikkében hosszabban foglalkozik az író stílusával, mely tagadhatatlanul egyéni, karakteres, csak rá jellemző.

"Ugy ír, ahogyan beszél... Nyelvezete gyakran inkorrekt, szaggatott. Dialógusai gyakran homályosnak, mesterkéltnak tűnnek. Giono könyvei hasonlítanak egymáshoz, mert ugyanezek az erőnyei és a hibái. Csillóságuk ellenére a monotónia érzését keltik, mert egyik sem karakterizált határozottan."²⁸

A franciák szerint miben áll Giono eredetisége, erőnye? G. Sand óta a rusztikus regénynek nem sikerült akkora népszerűsége szert tenni, mint Sand idejében, s Zola: *La terre* című regényének megjelenéséig kellett várni, hogy ismét szélesebb körben elterjedjen. Zola kortársainak vitathatatlan érdeme, hogy kialakították a rusztikusnak nevezett iskolát, a festőszetben újra a belső lélekelemzést, lélekrajzot akarták kifejezni, ha a parasztokról festettek képet. Ugyanez a felfogás jelent eredetiséget Ramuznál, ugyanezt a koncepciót csodálhatjuk meg teljes gazdagságában a *Colline*, *Un de Baumugnes* és *Regain* regényekben.

Joseph Segond szerint Giono újat hozott a természet és embert egyesítő kapcsolatok bemutatásával.

"Nála egyik oldalon nem a természet, a másikon az ember áll, hanem realitásukat egymás mellé helyezi, összevegyíti. A táj nem dekoráció, hanem szorosan kapcsolódik a paraszt létéhez. Irányítja és magyarázza annak szokásait, életmódját, sorsát, gondolkodását. Giono kétségkívül különleges típusokat tanulmányozott és jellemzett. Eddig egyetlen regényírónak sem sikerült ugyanezen a fokon visszaadni a világ örökkévalóságának és tartósságának az érzését. Giono regényíró és költő egyszerre, mert jól tudta vegyíteni a

természeti és a civilizációs elemeket, azok feloldhatatlan egészet alkotnak."29

J. Desthieux Gionoról G. Sandra és A. Daudet-ra asszociál. Azt mondja, hogy amit a franciák bukolikus költészetből és a realista prózából szeretnek, megtalálható mind Daudet: *Lettres de mon moulin* című művének legjobb darabjaiban, mind Giononál, mind Ramuznál, akik a vidékről jött elbeszélők utolsó kis csapatába tartoznak. Desthieux korunk bölcsesség könyvének minősítette Giono: *Les Vraies Richesses* című regényét, mert elénk tárta többek között azt is, hogy hol és mennyire vagyunk kapzsis, igazságtalanok és ostobák. Desthieux a csodálatos egyszerűséggel és a tömörséggel jellemzi Giono írói stílusát. Véleménye részben ellentmond, részben egyezik H. Fluchère-ével. Fluchère-rel ellentétben a regények nyelvezését világosnak mondja, bár, s itt már egy véleményen vannak, szintaxisuk néha erőltetett és pontatlan a hivatalos grammatika szintaktikai normáihoz képest. Desthieux Giono nagyságának forrását abban jelölte meg, hogy képes volt összekapcsolni kivételes poétikai tehetségét a nép érzelmei iránti mély érdeklődésével. Az ember egyre természetellenesebb magatartásának problémáját úgy oldotta meg, hogy a regényeiben alkalmazott egyszerűséghez fenntartás nélkül adaptálta a természet erkölcsi jóságát és az emberi civilizáció rosszasságát.

Viard a Giono és Rousseau magatartásában felismerhető párhuzamra hívja fel a figyelmet. Rousseau a magányba való visszavonulással tudatosan modellt adott, s Gionot is a példamutatás és adás vezérelte a Contadour megszervezésével.

Giono képes volt a francia tömegek, főleg a fiatalok megmozgatására a Front Populaire születésének és kibontakozásának hajnalán azzal, hogy két mély érzelmet

kapcsolt össze: a háboru borzalmainak gyűlöletét és az igazi boldogság megszerzésének érzését.

Giono egy évvel a II. világháboru kitörése előtt a Corymbe hasábjain szólt a franciákhoz, akik az I. világháboru után tele reménnyel folytatták az életet, de a 30-as évek végére a reménytelenségnek abba a fázisába érkeztek, hogy kegyetlenségük egymás karjaiba votette őket.

Külön szól az író emberhez, a poétához, akinek minden körülmények között a remény apostolának kell lenni. Kötelességük a többi embernél tovább látni, cselekvésük irányát megmutatni. Tudatosítani kell embertársaikban, hogy nem a kapitalizmus kiszolgáltatására születtek, hanem hogy a természetben éljenek, fűben járjanak, szarvasok után fussanak. Felhívja továbbá olvasói figyelmét a szomorú tényre, hogy a XX. század elejére elveszítették az élet ritmusát, a mértéket. Ezek az emberek nyugtalanságának az okai. A megoldást az jelentené, ha mindenki kívül tudna kerülni a civilizáción.

A másik feloldhatatlan és gyötrő probléma a mértéket veszített emberek számára élet és halál, élet és nagány kettőssége. Giono válságról beszél, amiből az írók segítségével kell a kiutat megtalálni. A természeti létben az ember a Mindent birtokolta, az élet a halállal együtt volt természetes. A civilizált életben az egyensúly megbillont, úgy tűnt, az élet átmeneti állapot lett, s vele szemben a halál látszott a tartós állapotnak. Innen ered a civilizált ember szorongása. Ahogy Freud is írja A civilizáció betegsége című könyvében, a XX. század nagy "víványa", hogy az egyén számára végeessége végleges, bizonyos, elvitathatatlan lett.

Magyar Könyvtár
Budapest
1954. május 12.
Könyvtári példány

Giono azt is állítja, hogy a föld életben tartja az embert, a gyár gyakran elpusztítja. Az angol Malthusnak éppen fordított a véleménye, mert a civilizációt olyan féknek tartja, ami a tulszaporodást ellensúlyozni tudja. Giono a negatív fékező hatást látja, s általa a minőség romlását. Itt érdemes megemlíteni Fülep Lajos: A magyarság pusztulása című tanulmányát. Fülep annyiban cáfolja a malthusi népesedési elméletet, hogy gyakorlati érvekkel bizonyítja, hogy az életkörülmények javulása, ami a parasztokat a városba vonzotta, azt eredményezte, hogy gyors ütemben csökkent a születések száma. Fülep Lajos megállapításainak érvényessége nem korlátozódott a 20-as évek Magyarországnak dunántúli területeire, mert a népesedéscsökkenés korábban vagy egyidejűleg, más országokban is jelentkezett. Franciaországban már a napóleoni háborúkat követő években tapasztalható a jelenség, de a XX. század elején a népesedés gyorsabb ütemű csökkenése újra észlelhető a kényelmesebb, civilizáltabb élet terjedése ellenére. Fülep tehát valóban veszélyre hívta fel a figyelmet, mely fenyegetett valamennyi viszonylagos jólétbe kerülő és a műveltség magasabb fokára érő népet Kelet- és Nyugat-Európában. "Nyugat-Európában egyensúlyi állapot jött létre a termelés növekedése és a gyarapodás között, sőt nemsokára mind az ipari, mind a mezőgazdasági javak termelése jóval gyorsabban kezdett bővülni, mint az emberek lélekszáma. Ez - a buskomor malthusi elvárásokkal ellentétben - csakhamar a gazdasági viszonyok általános, valamennyi társadalmi osztályra kiterjedő javulását vonta maga után."³⁰ Népesedési szempontból "a házastevékenység" éppen a nagyobb anyagi jólét és a fokozódó kényelemszeretet hatására csökkent. Lassan egyértelmű lett, "hogy a modern élet követelményei, az új gondolkodási és erkölcsi sémák elterjedése és

meggyökeresedése a korábbi családeszményt alapvetően megváltoztatták."³¹ Giono és Fülep is a civilizáció negatív hatásában látta a falvak elnéptelenedésének, az élet minőségi romlásának, az egykének az okát. Giono felhívta a figyelmet a kapitalista társadalomban tapasztalható erkölcsi romlásra. Fülep erről azt írta: "Az egykés világ különös erkölcsi világ, külön világrend. Olyan, amelyben minden az erkölcsi pusztulást szolgálja. Alapja: az önzés, a hitetlenség, minden szent dolognak, eseménynek, szándéknak megcsufolása, a kényelemben, fényűzésben, gondtalanságban élni akarás, nem törődés semmi egyébbel a világon, vagy egyenesen üldözése a másfajta, a szellemi-erkölcsi fejlődést szolgáló törekvéseknek: az egykés világ közömbös a közügyek, a nemzet, általában a magyarság, az egyház, a lelki művelődés, közömbös a drága hagyományokban gazdag múlt és a megsemmisüléssel fenyegető jövő iránt."³² A csökkenő szaporulat "cselekedot, tehát erkölcsi tényező, amely beleavatkozik, nem pedig a természet szükségszerű, amorális rendje." Az egy gyerekes, rosszabb esetben gyerekek nélküli család eszménye ott tud hatni, "ahol a talaj elő van készítve számára, ahol megvan a megfelelő lelki és erkölcsi diszpozíció". "Okként leggyakrabban a gazdasági indítékot említik. A kisbirtokos nem tud terjeszkedni, ivadékait nem akarja napszámossorra juttatni - a korlátozott vagyonhoz tehát korlátozza ivadékainak számát."³³ Fülep ezt nem fogadja el kielégítő magyarázatnak. Szerinte "lelki és erkölcsi tényezőknek is kell közreműködniük", s ezeknek van döntőbb szerepük. "Aki élni akar, nem szabja föltételül, hogy igen, de csak úgy, ha jól - hanem beéri kevesebbrel is, még ha sok munka árán szerzi is meg."³⁴ "Az egyke nem a szegénység folyománya, hanem a vagyoné. A pusztuló, egykés magyarságban az történt, hogy az értékeknek az a

rendje, mely fenntartotta, fölbillent, megbomlott. Megváltozott benne a család, a munka, a szellemi javak, a nemzeti hivatottság értékelése az anyagi és hedonisztikus javak értékével kapcsolatban. A kényelem, a jólét, a gondoktól mentes élet, fényűzés foglalták el a legfőbb javak helyét, s új világot teremtettek a régi helyén, melyben most már minden a legridegebb, elvakult önzést szolgálja egész az öngyilkossáig és nemzetirtásig." 35

A nemzet alapja tehát a család. A családnak mint alapvető és éltető közösségi formának a kiveszése a paraszti élet alapjait fenyegették Franciaországban. Más irányból, de a magyar egyke is ugyanoda tartott. Fülep az egyke folyamányát a vagyonba vélte megtalálni. Giono a vagyon eltűnésének, megszűnésének módját a Que ma joie... regényében írta meg. Ha a föld, a munkaeszközök, a termés a közösbe kerül, nem halmozódik fel egy ember kezében nagy vagyon, nem lesz képes a hatalom kisajátítására, tehát megsemmisülnek a kapitalista társadalom kialakulásának feltételei. Az öncélúságot, az önös érdekek hajszolását a kollektív szellemnek, az egy mindenkiért, mindenki egyért elvnek kell felváltani. Itthon a Nyugat köré tömörült írógárda - Illyés, Dabits, Schöpflin - szegődött Fülep mellé, sőt együttes erővel sikerült felrázni az egész haladó magyar közvéleményt. Riasztásuk egybeesett Hitler 1933-as uralomrajutásával és a német területszerző törekvésekkel. Európát figyelték, mert érezték, hogy nem sajátos, elszigetelt hazai jelenségről, hanem egész Európát érintő kérdésről van szó.

Jegyzetek

- 1./ J. Giono: Oeuvres romanesques complètes 1. Pléiade, Gallimard, 1971.p. LXXXVIII.
- 2./ u.o. p. LXXXIII.
- 3./ Makay Gusztáv: Giono: Zeng a világ. Napkelet 1940.
- 4./ Féja Géza: Giono a költő, küldött s agitátor.
Híd 1940.8.sz.
- 5./ Parajdi Incze Lajos: Giono és a magyar népiség.
Erdélyi Helikon 1942.
- 6./ u.o.
- 7./ u.o.
- 8./ u.o.
- 9./ Parajdi Incze Lajos: Illyés Gyula, Giono és a Sarju.
Erdélyi Helikon 1944. április 4. szám.
- 10./ Veres Péter: Giono magyarul. Kelet Népe 1940.
- 11./ Féja Géza: Giono és a Mediterrán paraszt.
Kelet Népe 1940.
- 12./ Féja Géza: Mégegyszer Giono. Kelet Népe 1941.
- 13./ u.o.
- 14./ Bóka László: Egy fura zárszó. Az Ország Utja 1941.
november.
- 15./ G. Picon: Panorama de la nouvelle littérature
française. Paris, 1949. p. 37-38.
- 16./ Lucien Gerbe: Lucien Gachon et les écrivains paysans.
Le Monde 1932. 37. szám.
- 17./ B. Crémieux: La littérature et les provinces.
Candide 1931. február 5.
- 18./ u.o.
- 19./ u.o.

- 20./ M. Bernard: Présentation de Pan de Giono. Le Monde 1930. augusztus 23.
- 21./ Maulnier: Giono, les paysans et la guerre. Revue Universelle 1939. t. 1.
- 22./ Giono: Préfaces aux Vraies Richesses. Europe 1936. p. 145-159.
- 23./ Giono: Refus d 'obéissance. Gallimard, 1978. p. 14.
- 24./ Giono: Réponse à un religieux. Gallimard, 1971.p.290.
- 25./ Giono: Lettre aux paysans... Gallimard, 1978.p.38.
- 26./ Bailly: Giono: Que ma joie demeure. Candide 1935. június 27.
- 27./ Bailly: Batailles dans la montagne. Candide 1937. október 21.
- 28./ H. Fluchère: Réflexion sur Giono. Cahiers du Sud 1932. március.
- 29./ Bailly: Giono: Regain. Candide 1931. február 12.
- 30./ Fülep Lajos: Népesedés, robbanás, egyke. Bukarest, 1982. p. 53.
- 31./ u.o. p. 53.
- 32./ u.o. p. 224.
- 33./ u.o. p. 229.
- 34./ u.o. p. 230.
- 35./ u.o. p. 232-233.

1941-ben Illyés két Giono regényt fordított le: azok a Zeng a világ és az Örömmel élni. Az előbbi különösen azért érdekes, mert egy általa írt előszó vezet be az első kiadást. Emlékeztetem az olvasót, hogy az írás és a fordítás között hét év telt el. Illyés az előszóban felidézi a francia író ősei közül a nagyapát, aki Piemontban volt kapitány, a calabriai parasztlázadás elfojtásában szerzett érdemeiért pedig kitüntetést kapott. Mindez azért említésre méltó, "mert író unokája szinte másról sem ír, csak parasztokról, azok életét vizsgálja és javítaná, nemcsak az irodalon, hanem a politika fegyvereivel is. A döntő pillanatban tanításból gyakorlati példát is adott, vállalta, amit írt."¹ /Illyés itt valószínű a Contadour mozgalomra célzott./ Giono származása, a paraszttipró nagyapa "érdemei", a hivatalnok-író unoka, az autentikus paraszti élmény hiánya kétségkívül felkeltették a Párizst megjárt és a francia irodalomban jártas fiatal Illyés figyelmét. A paraszttémák iránt érzékeny Illyóst azért is vonzotta Giono, mert regényeivel "a néphez és a természethez visszahajló irodalon" vette kezdetét. A paraszti élet hitelesebb ismeretét mindenképpen Illyés mondhatja magáénak; apja uradalmi gépész volt, gyermekkorát falun, uradalmi cselédek gyerekei között töltötte. Illyés érzi, hogy ha a származás mértékadó szempont, Giono vele szemben védelemre szorul, s ő azonnal kíséri a franciát, s a következőket írja: "Gondolom, már nem szükséges fejtegetni, hogy a természeti és paraszti életforma erejét és értékét nemcsak a paraszti származékok fedezhetik fel s arról - szinte kizárólagos joggal - nemcsak ők beszélhetnek."² A védekezéssel felmenti Gionot, szükség is van rá, s ugyanakkor önmagát is szorosan Giono mellé állíthatja, ha a paraszti származás fő

kritériumnak tekintendő. A származás senkit nem minősíthet, nem biztosít több jogot, mert "eddig nagyjából erről az életről valóban csak azok beszéltek, akik kiemelkedtek belőle /maguk is ezt a szót használták/, vagyis akik hátat fordítottak neki: ha mással nem, magatartásukkal megtagadták egy más, szerintük jobb - talán csak kényelmesebb - életforma kedvéért, amelyet az egész parasztságnak is kívántak. A falu világszerető megadta magát a városnak." ³ - írta Illyés. Felvetődik a jogos kérdés, mit ér az, aki paraszti ivadék, de törekszik onnan kikerülni, sőt meg is tagadni azt. A két író szembe ment a többséggel, mert tudták, mifelé haladnak a falvakból jövő parasztszülők gyerekei. A szembe jövők csak azt tudták, mit hagynak ott, hogy honnan jönnek, de hogy hová és milyen minőségű élet felé mennek, azt nem. Illyés szerint Giono jelentősége abban áll, hogy újra felfedezte a paraszti életet. "... emberi ösztöne, mely mindenkiben egyformán működik, a bankhivatalnokban is, erre vitte s minden mást olvettetett vele. Ez adott reményt neki, hogy erre keresse nem egy osztály, hanem az emberiség helyes útját." ⁴

Illyés nagyra becsülte a francia írókat azért is, mert "folytatója annak a latin szellemnek, amely a görögnek folytatója Annak a világosságáról nevezetes szellemnek, amely nemcsak az elme működésében bírta és kívánta a fényt, hanem az ösztönök veszélyes játékaiban is... A már-már árnyéktalanul világos latin szellemben ez az örökség Giono ujdonsága."

Giono: Levél a parasztokhoz, Illyés: Csizma az asztalon, Veres Péter: Mit ér az ember, ha magyar?

7Levelek egy parasztfiúhoz./ Három mű, melynek címtitjei és az írói szándék azonosak: a 40-es évek elején a parasztokhoz írni. Miért íródott Illyés könyve? Azért, hogy leírja, "amit otthon

a pusztán vagy a faluban láttam, emiről apámmal, anyámmal, testvéreimmel, a sógorokkal és rengeteg keresztapámmal beszélgettem. Vagyis jóformán az egész pusztának és falunak adósa lettem. Róluk írtam, de nekik csak ritkán."⁵ Ezzel a könyvvöl törlesztett, mert számot akart adni "... a szegény parasztoknak. A kétkezieknek, a nincsteleneknek és a más hátán élő többi szegényeknek akarom leróni hálámat."⁶

Giono levele keletkezett legelőbb, 1938. július 6-án. Hogy mondandójának nagyobb nyomatékot adjon, az írást választotta. A műben használt Mi az Ént és a Titeket, a parasztokat foglalja magában. Magát egy sorba állította a délvidéki parasztokkal. "Lehet, hogy nem rendelkezünk túl felvilágosult elmével, de az egyszerű beszéd közben józan eszünket használjuk."⁷ Giono el akarta juttatni a levelet a címzettekhez és még "másokhoz", "Azokhoz, akik a parasztokról beszélnek anélkül, hogy ismernék, akik parancsolnak nekik, akiknek politikai terveik vannak velük, akik rendelkeznek velük anélkül, hogy előzetesen a véleményüket megkérdeznék." El akarta juttatni a levelet a német, az olasz, az orosz, az amerikai, az angol, a svéd, a dán, a holland, a spanyol, sőt mindazon országok parasztjaihoz, akik a franciákéhoz hasonló helyzetben voltak. Határozottan állítja, hogy minden paraszt számára érvényes dolgokról fog minden paraszthoz szólni, biztos abban, hogy minden országban megíródik az övéhez hasonló levél, ami mondanivalója egyetemes érvényességét fogja igazolni. "Akik olyan országban laknak, ahol nincs sajtószabadság és nem azt olvasnak, amit akarnak, azok számára a levelezéssel megtaláltuk a szabadság elérésének módját. Megkapják e levelet, elolvassák, lehet, hogy veletek /ti. franciákkal/ egy időben."⁸

Giononak igaza lett, kiváló jósnak bizonyult, de ez "sajnos" nem az ő érdeme. Miért? Hogyan lehetséges, hogy először 1938-ban, nyugaton, majd 1941-ben ezer kilométerrel keletre hasonló levelek születtek? Mert tagadhatatlan, hogy valami közös mozgatóról kell gondolkodni annak ellenére, hogy hazánknak Franciaországhoz képest kb. ötven év lemaradása volt a társadalmi-gazdasági fejlettség tekintetében. Franciaország őrzi és fenntartja sajátos, eredeti életformáját, a sajátos francia stílust. A világ országai-ban híre futott az 1937-es Világkiállításnak. A 30-as évek közepén is sok külföldi telepedett le, hogy élvezhesse "az emberi légkört." A század tudományos-technikai forradalmában az elsők között állnak, annak ellenére, hogy a kereskedelemben hátrányosabb pozíciót foglalnak el Németországhoz és Angliához képest. Mégis vezető helyen áll az ország az autóiparban, a falvak villamosításában, az utak építésében. A francia kutatók, mérnökök állják a versenyt a külföldi konkurrenciaharcban. Sikerült megőrizni a páratlan és legendás francia liberalizmust. A technikai haladás és a liberalizmus oltalma alatt a társadalomban élénk mozgás zajlik: az ipari fellendülés és a második közlekedési forradalom siettetik a falvak elnéptelenedését és az életszínvonal emelkedését. A kaszával arató és hadaróval cséplő önellátó paraszt még gyorsabban válik anakronisztikussá. De az 1919-39-ig tartó husz év a gazdasági válsággal is megismerteti a franciákat. 1931-től együtt kell élni az üzleti pangással, az árak és bérek csökkenésével. A nélkülözés, a munkanélküliség a munkások, kisparasztok és kishivatalnokok számára jelentett megélhetési nehézségeket. A nemzetközi válság - főleg 1936 után, a spanyol polgárháború, a Rajna bal partjának visszafoglalása, az

Anschluss, München és Gdansk - már 1939 szeptembere előtt próbára teszi a franciák idegeit és türeklépességét, a háborús propaganda fokozódása pedig még elviselhetetlenebbé teszi a mindennapokat. Tény, hogy a tudományos és technikai haladás nem hozott egyforma hasznot az egyes osztályok számára. Falun a kistermelőknek éppenhogy futja a tengődésre. A hegyekben élő parasztok - a Massif Centralban, Manosque környékén -, nem rendelkeznek a gépesítéshez szükséges tőkével. Aki makacsul ragaszkodik a földjéhez, az vegetál és mindenből termel egy kicsit. Aki ezt megelégedi, az a városba költözik. Óriási az ellentét a Loire északi vidékén élő és az ország közepső és déli részén lakó parasztok életszinvonala között. A német területekhez közel élő parasztoknak magasabb az életszinvonala. Az északi nagygazdák - a közeli városok elszívó erejének mérsékelése érdekében -, a munkaerő meg- és visszatartására magasabb bért fizetnek, mint a déliek. Az északiak helyzeteti előnyüket kihasználva könnyebben kerülnek kapcsolatba a megyei és országos piaccal. A mezőgazdaság tehát a Párizsi-mendence környékén és az északi területeken biztosítja az anyagi gondok nélküli életet és a nagyobb tőkét. Egy szegény kedvezőtlen földrajzi adottságú déli vidék jelentéktelen kisvárosában hivatalnoknak lenni - főleg 1936 után -, nem túl megnyugtató. "A város néptömegei szintén nagyon árnyalt képet mutatnak. Egy részükhöz nem jutnak el a kor technikai vívmányai, az ő életszínvonaluk csökken: ilyenek a műhelyükben régi mesterségüket folytató, főleg javítást végző csizmadíák, kovácsok, bognárok."⁹ Voltak tehát, akik megtudták és akarták őrizni a régi munkamódszereket és eszközöket, hogy konzerválni próbálják az ősi naturalgazdálkodás minden körülményét, így munkatörekvességük nem szűkölt le egy részfeladat olvégzésére, a gyári

munkásokat fenyegető monotónia elkerülte őket, munkájuk nem a termelés növelésének hajszolásában merült ki.

1940-44-ig a németek megszállás alatt tartják Franciaországot. Giono is a háború közelébe kerül, hiába bujkál, besorozzák. Ujra megérintik a háború borzalmait; egy rettenetesebb, modernebb pusztító eszközökkel működő német "gépezetet" ismert meg. Franciaország gazdaságilag is függ most már a Német Birodalomtól. Giono látja, hogy nincs más út, csak a németekkel való együttélés, azok kiszolgálása, közben pedig ellenük dolgozni a különböző mozgalmakban, szervezetekben. Együtt élni velük, ugyanakkor ellenük is élni. Ebben a helyzetben Giono megretten, félni kezd, és az elveszettnek hittség érzése arra ragadtatja, hogy kimondja: jobb élő németnek lenni, mint halott franciának. Rámutat a védekezés szerint egyetlen lehetséges módjára: újra megtanulni élni a természetben, hogy kiszakadhassunk a civilizált életből. Ide kívánczik két név megemlítése: az egyik Gulyás Pálé, a másik Oswald Spengleré, az utóbbinak Der Untergang des Abendlandes című műve. Spengler, Gionótól függetlenül, azt írta ill. Gulyás Pál azt olvasta ki művéből, hogy az emberi fejlődés válságba került és a kikerülhetetlen pusztulás felé halad. A spengleri kultúra és civilizáció szembeállítás azonos töről fakad Gulyás bizalmatlanságával, amit a technikai civilizáció, a modern nagyvárosi élet, a felgyorsult életritmus táplált. Gionohoz hasonlóan, Gulyás Pál is félelemmel teli riadalommal figyelte a támadásra készülő német birodalmat. Mindezek együttes hatására pesszimistán vallotta, hogy az európai kultúra pusztulásra van ítélve, a felbomlás fenyegeti. A kultúra és a civilizáció eredményeinek ellentmondásosságáról

irt 1940-ben a Kelet Népében, amikor hazánk már a fasiszta Németország szövetségese. "A kultúra az osztatlan emberi szellemnek, az észnek és a józanságnak az ősforrása, mely szüntelen megújulásra készlet. A civilizáció a kultúra gépezete, melyet csak a kultúra igazol. Önmagában merev, kegyetlen, mint a gép. Géppé teszi magát az embert is, kettészakítja az ésszt és a szívet..."¹⁰ A pesszimista spengleri hangulatot is átérezve, kulturák és civilizációk hiábavalóságát és az európai kultúra hajnalát jósolta. Másképpen fogalmazva azt is mondhatjuk, hogy kultúra és civilizáció egymáshoz való viszonyát tekintve az elmúlt évszázad, hozzávetőleg nyolcvan-kilencven esztendő, úgy is leírható, mint a krízis és világháború egymást váltogató rendje. Ha a századelőt tesszük meg a krízis első fázisának, azonnal mellé kell rendelni az első világháborút. A krízis második fázisa kétségkívül a közti időt foglalja magában, hozzárendelve a második világháborút. A krízis harmadik szakasza a jelen, az, ami napjainkban van.

Németh László is Spengler módjára értelmezte az európai kultúra helyzetét, féltve azt a hanyatlástól és a bomlástól. A megmaradás módját abban látta, hogy ha az európai kultúra megújul az archaikusabb, barbárabb kulturák segítségével. Erre a tartalékokban gazdagabb, erősebb magyar népi kulturát találta a legalkalmasabbnak. Prohászka Lajos: Vándor és bujdosó című műve, Karácsony Sándor társaslélektani koncepciója egyaránt eklatáns példái a 30-as évek válságának. Mindketten a magyart és a németet állítják egymás mellé, egymással szembe. Mindkettőben a karaktert, annak eltérő tulajdonságait keresik. Karácsony a társaslélektanát a magyar nyelvtenből vezette le.

A magyar nyelvnek, s rajta keresztül a magyar léleknek három viszonyítási alapja van: a magyar nyelv kifejtési alapja, azaz az artikulációs bázis; grammatikai alapelve, a parataxis; a magyar szavak jelentésének fő sajátossága, a szemléletosság. A mellérendelés a magyar nyelv, azaz a magyar lélek ősi sajátossága-ként adható meg. A magyar grammatika minden kategóriája viszonyítással jelöl, a magyar mondat is mellérendelő szerkezetű, a tartalmak egymáshoz képest adják a jelentést. Karácsony alapmagatartásokat akar leírni, melyek egyfajta állandóságot mutatnak a magyar népnél. A mellérendelés például ilyen állandó jegy. A magyar lélek inkább tárgyi természetű: tárgyi-objektív és egyszerű-primitív. A nyelv azért ilyen, mondja, mert még kezdetlegesebb fokon áll, mint a nyugat-európai, például a német, amely éppen alárendelő szerkezetű. S hogy a magyar nyelv és lélek mellérendelő mentalitású lett, azt a magyarság életkörülményei, feladatai követelték meg. A híd szerepét tölti be, mert Kelet- és Közép-Európában sok, kis számu, sok nyelvű nép egymásmellett élése, iker sorsa, sorsközössége látható. Karácsony szeretné a nyugati és a magyar ember értékeit asszimilálni, de óva intett, hogy értékes és értéktelen között ne tegyünk különbséget. Felsorolta a magyar lélek antinómiáit úgy, mint megoldhatatlan földkérdés, zsidókérdés, elszakított magyarság, nemzetközi problémák, Az átalakulás gátlója a felébredt, modern gondolkodású ember, mert nem meri önmagát vállalni, elveszítette identitását, ami azért következhetett be, mert megszakadt az érintkezés a társadalom nagy "néposztályai" között. Ugy emlékszünk még, Giono is elveszettnek véli, más okból ugyan, az ember identitását?

Gionora utalva meg kell még említeni, hogy Karácsony Sándor tanítványai Exodus névvel 1939-ben kiadót alapítottak azzal a céllal, hogy tanáruk és a maguk műveit kiadhassák. A tanítványok exodusa azonban jelképes. A szellemi exodust választották az egyre nyomasztóbb és fojtogatóbb szellemi légkörrel szemben, jelezve egyet nem értésüket a hivatalos ideológiával szemben. A kiadó öt évig működött és 1944-ben szűnt meg.

S ha már exodusról beszélünk, feltétlenül ide kívánczik Illyés neve, aki Gionoval együtt, féltette a parasztot, a magyar parasztot az új életkörülményektől. Példája személyes, hogy hitele még nagyobb lehessen. Csizma az asztalon című művében írja: "Elvesztítettünk, fiam; örökre." Az apja volt, ki e szavakkal fiát útjára bocsátotta a városba, remélve, hogy annak az övénél jobb sors jut. De azt is tudta, hogy ő és a család áldozza fel magát a fiu taníttatásáért. "Kitaníttatásomban azon volt a hangsúly, hogy ki, - el, föll!" Másképpen alakult a tehetséges Veres Péter sorsa, akit szülei nem engedtek tanulni, hiába javasolta a tanító és a pap is a Péter gyereket. Nem engedték a szülők, s erre jó okuk volt. Látták, hogy a tanult gyerek nem tér vissza, haza, s szerencse, ha szüléit is meg nem tagadja. De érdemes a Csizma az asztalont tovább olvasni, mert fény derül arra is, miért nyult Illyés Giono regényei után a 30-as évek elején, amikor a magyar sajtó egyáltalán nem reagált a megjelent művekre. Illyés azzal magyarázta, hogy miután nemzedéke megvívta első irodalmi harcait, könyvei páratlan hatást keltettek. Ráirányították a figyelmet a parasztságra, és "az ország uszott a parasztinádásban." Illyés ugyanakkor azt is megtapasztalta, "hogy a parasztok nem örvendenek oly közked-

veltségnek, ahogy gondolnók..... A parasztok népszerütlennek látszanak a világ kezdete óta, illetve azóta, hogy vannak nem parasztok is."¹¹

Miért nehéz a parasztot falun, a földön tartani? Mert a parasztok nagy része nem ragaszkodik a hajnaltól estig tartó kapáláshoz. Mihelyt tehették, menekültek róla, városba vándoroltak, ahol a kenyér a boltban kapható." Illyés mihelyt felismerte, hogy e jelenség általános, azonnal szimpátiát érzett Giono művei iránt. Illyés azt írja, hogy a paraszt látszólag nagy szeretetnek örvend, mert a nem parasztok részéről érdek fűződik a szeretethez, a másik oldalról viszont egyre többen szeretnének a paraszti életmóddal felhagyni, mert a kényelemnek, a kevésbé fáradságos városi életnek nagy a vonzereje. Mi lehetett volna annak a következménye, ha minden paraszt felhagy a földműveléssel? Az, ami Franciaországban már megtörtént, falvak ürültek ki; az eszesebb diákok a városban folytatják tanulmányaikat, s mielőtt befejezik, "elfelejtene" visszamenni oda, ahonnan jöttek. Illyés személyes tapasztalatra hivatkozva írta: "... az egyenlőség hozájában a hivatalnokok egyszerűen átnéznek az asztaluknál ácsorgó paraszton, a később érkező más foglalkozásuk kedvéért; amihez egész különleges ösztönrel kellett rendelkezniök, mert én csak aztán tudtam meg, hogy azok paraszton, már se külsejükön, se beszédükön, még kezükön sem látszott;"¹²

A teljes asszimiláció valami miatt mégsem sikerült, maradtak még a paraszton árulkodó jelek. Illyés azt szeretné, ha nem olyanek látnák a parasztot, amilyen. Illyés tudta, hogy "Európa sok országának szellemi életében derengeni kezdett a parasztság alkotásainak jelentősége." Ezért lehetett az I. világháboru utáni szellemi életünk legjelentősebb mozgalmá a népről való hirozás. A válság idején ösztönös volt a parasztság felé

fordulás, a falukutató írók vállalkozásainak némelyike óriási vihart kavart. Gondoljunk csak a Sárközi tervezte Magyarország felfedezése sorozatra, amelyből csak Féja Géza Viharsarok és Erdei Ferenc Futóhomok című műve jelent meg az Athenacumnál, mert akkora vihart kavart. Kovács Imre A néma forradalom, Szabó Zoltán Cifra nyomoruság című műve már a Cserepfalvinál jelent meg. A szociográfia a középosztály büntudatát akarta kompenzálni, de önmegnyugtatóját is szolgálta. Még Veres Péter is irt ez ügyben, Parasztkultura és polgári érdeklődés címmel, a Korunk egyik 1937-es számába. Hallani lehetett az 1928 és 1933 között fénykorát élő baloldali Sarló mozgalom fiataljainak jelszavát: meg kell ismerni az országot és a népet.

Az 1934-ben alapított Választ a szerkesztők nemzedéki fórumnak szánták, amely különleges érdeklődéssel fordul a szegény parasztság felé, mert ennek a rétegnek az öntudata a legfejletlenebb, és neveléssel, tájékoztatással, tanáccsal kell segíteni. A népi értelmiségiek észrevették, hogy az agrárproletariátus szervezetlen, önmagára hagyatott, nem ismeri lehetőségeit, nincs tudatában helyzetének. Az új folyóiratnak szándékában állt szintézist teremteni Nyugat és Kelet között, szeretne volna a szegényparasztságot öntudatra ébreszteni, helyzetének felismertetésével létrehozni azt az erőt, amely segít megalapítani az új társadalmi rendet. A Válasz szerkesztői nyíltan hirdették, hogy az irodalomon kívül politikai ambícióik is vannak. Feleletet kívántak adni a magyarság időszerű kérdéseire. Németh László az első szám beköszöntőjében azt írta, hogy a magyarság kóros lelki zavarairól is kell szólni, mert a nemzeti nyomoruság az öntudat zavarának következménye. Az irodalmi szociográfia fénykora 1934 és 1938 közé tehető. Ez idő alatt jelentek meg a legfontosabb munkák és lett ismertté a népi ihletésű falukutató. A népi

írók és falukutatók a társadalmi bajokat és visszáságokat nem elszigetelt jelenségként fogták fel, hanem az alapjaiban elavult, hamis és beteg társadalmi szerkezet következményeként. Két egymással összefüggő kérdést állítottak a középpontba. Egyik, hogy mit lehet tenni, a másik, hogyan lehet változtatni.

A szociográfia mögött kétséggel a földkérdés állt.

A falukutatók valóságmegismerését a paraszti élet megismerése jelentette. Implikálta azt a felismerést, hogy a földreform megoldása az ország legsürgetőbb, legelodázhatatlanabb kérdése. Illyés pedig tovább látott: a hazai mozgalmak ismeretében a francia íróban szellemi rokonra lelt, mert erősítette azon hitét, hogy a parasztságot nem szabad veszni hagyni, mert vele együtt a múlt, az ősi kultúra hanyatlak a semmibe. Illyés azonban más módon akarta a megoldást, mint Giono.

"Ahelyett, hogy a város és a falu közti válaszfalat növelnők, vagy a százados szakadékot mélyitenők, azon kell fáradoznunk, hogy ezt a falat eltakarítsuk."

Giono ennél radikálisabb megoldási javaslattal állt elő. Ő nem akart várost, városi életet és kultúrát, hanem szeretne kilépni a civilizációból. Visszatérni a természeti élethez, a legeredetibbhez, legősibbhez.

Illyés viszont szívesen meghagyná az oda-vissza áramlás lehetőségét. "A falusiak egyszerű felismeréssel ezért vágyódnak a városba, mert ott könnyebb megélhetést, jobb munkabért remélnék. A városiak meg azért vágyódnak falura, mert a szolgából szabad lélekké váló ember életéhez a föld, a fa, a természet épp úgy hozzátartozik, akár a levegő. Maga ura csak úgy lehet az ember, ha senkitől sem függ, ha saját birodalma van, bárcsak tíz holdnyi is."¹³ Az ember falun is kapjon megfelelő, arányos ellenszolgáltatást a munkájáért! A falusiak éljenek a városi nyaralók életszínvonalán, de saját falujukban! Ne éljen nehezebb körülmények

között a falun lakó, mint a városi! Illyés tehát tesz néni kedvezményt a városi élet javára, mert létét nem törölné el, de amikor a gazdasági kiszolgáltatottságról beszél, véleménye szorosan Gionoé mellett halad. A falvak egyre erősebb polgárosodásának eszköze a gép, a tulzott mértékben gépesített munka volt, az fosztotta meg az embert az alkotás örömétől, munkáját részfeladatok elvégzésére redukálta, elidegenítette munkája tárgyától, a lélek elfásult a monotonná tett munkától. Illyés, bár nem mondja ki Giono nevét, az alábbi mondata szószerinti Giono fordítás is lehetne, ami bizonyítja Illyés alapos ismereteit a francia író műveiből, s nem csak a regényeiből, továbbá azt is, hogy az elméleti írások is segítették a szellemi vonzalom kialakulását. "A paraszt a legfüggetlenebb lény a földön, mert keze munkáját rögtön a szájába teheti és földjéből mindent megkaphat, amire testének szüksége van." Giono így írt: "Son travail va directement de la terre à sa bouche."¹⁴ Néhány sorral lejjebb "jóolmájú francia íróbarátjának" nevezi Gionot. A pénzről szólva ismerteti a gionoi koncepciót, hogy t.i. a pénz a polgárosult világban már régen nem a csere eszköze, hanem a kormányzásé. Illyés a honi viszonyokra tekintve mindezt igaznak tartja, de még megtoldja azal a kiegészítéssel, hogy gyakran nem is a kormány vagy a pénzintézetek kezében halmozódnak fel a legnagyobb összegek, hanem egy-egy elnész, csiszolt eszű üzér jobban bánik a pénzzel mindenki másnál. A falusi asszony azért veszi a péknél a kenyeret, mert a határban cirokmagot termel, s ha a termés sikerül, az érte kapott pénz kitart ősztől ősziig. Némely paraszt azért válhatott falun is munkássá, mert a föld és a keze közé tolakodott a pénz. Így jutottak odáig egyes falvak, hogy függetlenségükön csorba esett.

Giono a XX. század tulcivilizált, tuldimenzionált életének ellentmondásai elől huzódott fel a fennsíkra. Illyés ugyan elutasítja ezt a megoldást, de abban egyetért Gionoval, hogy törekedni kell az élőlények és a környezet harmónikus egyensúlyának, természet és ember harmónikus egymás mellett élésének megőrzésére. Illyés tagadja Ortegát is, aki azt mondta, "hogy a művelődés utja már csak a züllésbe, az emberiség utja a tömeges szolgaságba vihet." A megőrzésre, a megmentésre a leghivatottabb osztálynak mindkettőjüknek a parasztság tűnt, bár Illyés sietve hozzátette: "Nem hiszem, hogy a parasztság uralma jobb lehetne bármilyen más uralomnál." Bizalmukat az értelem, a tisztesség, az emberiség erejébe és hatalmába helyezték. Célul tűzték ki az egész, az ép ember kiformálását, ami azt jelentette, hogy az illyési egész ember és a gionoi természeti ember ideális típusát azonos tulajdonságok jellemzik: olyan, aki testtel-lélekkel benne áll a világban, minden természetadta szervét egészségesen működteti, örömet lel a munkában. A szabadon és függetlenül végzett tevékenység során találja meg a munka örömet, ha munkaerejét nem bocsátja áruba. Ezen kívül Illyés szorgalmazta a technikai fejlődés felfedezéseinek racionális felhasználását. Illyés a Csizma az asztalon utolsó lapjain ismét Gionora hivatkozik: "Egy kitűnő francia író, Giono János ugyan azt tanácsolta, hogy felesleges földünkön termeljünk saját gyönyörűségünkre náciszt vagy tulipánt, de ezt később ő is visszavonta." Gionot a történelmi események készítették jobb belátásra, mert be kellett látnia, hogy a Németországot kiszolgáló Franciaországnak minden talpalatnyi művelhető földre szüksége van, ha a békétlenségben békésen akar élni a németekkel. Ki kell szolgálni őket, de egy percre sem szabad a reményt feladni a megszállók kiűzésére. Illyés azt javasolta, hogy a nem használt

félholdakat művelhessék azok, akiknek semmijük sincs, amíg a gyerekeiknek szükségük nem lesz rá. A sok önálló parasztgazdaságra a 30-as évek közepén szükség volt az országnak, mert erősíthette gazdasági pozícióját. Ami a franciáknak megtanulandó lecke volt, azt nekünk sem ártott ismerni. Giono példát adott Illyésnek, hogyan kell elnyomottként élet-halál harcot vívni az életbenmaradásért, jó kapcsolatot fenntartani a németekkel mellettük bár, de ellenük élni. Giono a "természetben élni" gondolattal védekezik az elnyomás ellen. A tuldimenzionált életből vissza kell térni az eredetihez, az ősihez, mert csak a természetben léteznek olyan feltételek és körülmények, amelyek biztosíthatják a túlélést. Nálunk a Gömbös kormány sajátos módon, diktatórikus eszközökkel, fasiszta módszerek bevezetésével próbálta a válság megoldását elősegíteni. A fasiszmus terjedésével mindkét országban erősödött a szovinizmus, a nacionalizmus, a fajgyűlölet. Németh László, Prohászka, Karácsony Sándor ráeszméltek arra, miközben megalkották a maguk tipológiai rendszerét, hogy abban vagyunk magyarok, amiben különbözünk más népektől. Giono a másság hordozóját a parasztban fedezte fel, aki a kollektív karaktert hordozta az uniformizált polgárral szemben. Illyés és Giono is a parasztra orientáltak, de míg Giono a méltóságtudattal rendelkező paraszti osztályon belül nem érzékelt rétegeket, Illyés jól látta azokat. Míg nálunk 1848-ban zajlott le a jobbágyság felszámolása, addig az Franciaországban a XVIII. században, a francia forradalom idején végbement. A földkérdés megoldása itthon 1848-on és a Tanácsköztársaságon át húzódott. A magyar népi mozgalom válsága 1939-ben vette kezdetét. Egy évvel korábban megszűnt a Válasz, módosult a sajtótörvény, megint zsidótörvényeket hoztak. Az antifasiszta erők szembe helyezkedtek az ország háborúba lépésével, tüntetéseket

szerveztek, 1942 februárjában megjelent az illegális Szabad Nép, a KMP lapja. A Békepárt vezetésével 1944-ben létrejött a Magyar Front. A népi írók is orgánumhoz jutottak a Szabad Szó megvásárlásával.

Azt mondhatjuk tehát, hogy Giono utópiája, romantikus antikapitalista szemlélete miatt lehetett globális jelenség. Máig jogos igény és cél az ökológiai egyensúly fenntartása, de a retardálás, a civilizációból való teljes kivonulás, a fejlődés irányának visszafordítása lehetetlen, ma már meg nem valósítható cél. Ennyiben mindenképpen elmarasztalható Jean Giono, akit az ember féltése és saját félelme vezetett el a visszafordulás gondolatához és annak részbeni, rövid ideig tartó megvalósítására.

Jegyzetek

- 1./ Giono: Zeng a világ. Ford.: Illyés Gyula.
Révai Kiadó, Budapest, 1943.
- 2./ U.o. p.6.
- 3./ U.o. p.6.
- 4./ U.o. p.6.
- 5./ Illyés Gyula: Csizma az asztalon. Nyugat kiadás,
Hungária Nyomda R.T. p.6.
- 6./ U.o. p.10.
- 7./ Giono: Écrits pacifistes. Gallimard, Paris,
1978. p.120.
- 8./ U.o. p.121.
- 9./ G. Duby-R.Mandrou: A francia civilizáció ezer éve.
Gondolat, Budapest, 1975. p.503.
- 10./ Gulyás Pál: Képek a Kalevalából. Kelet Népe,
1940. 21.szám p. 10-12.
- 11./ Illyés Gyula: Csizma az asztalon. Nyugat kiadás,
Hungária Nyomda R.T. p.12.
- 12./ U.o. p.15.
- 13./ U.o. p.45.
- 14./ Giono: Écrits pacifistes. Gallimard, Paris, 1978.
p.51.

Bibliográfia

A magyar irodalom története. 6. kötet, Akadémia Kiadó, Budapest, 1978.

Bailly: Giono: Batailles dans la montagne.
Candide 1937. október 21.

Bailly: Giono: Le grand troupeau.
Candide 1932. január 14.

Bailly: Giono: Que ma joie demeure.
Candide 1935. június 27.

Bailly: Giono: Regain. Candide 1931. február 12.

Bata Imre: Veres Péter alkotásai és vallomásai
tükrében. Szépirodalmi Kiadó, Budapest, 1977.

Berend T. Iván: Válságos évtizedek. Gondolat, Budapest 1982.

M. Bernard: Présentation de Pan de Giono. Le Monde
1930. augusztus 23.

Billy: Naturisme et fascisme de Giono. Oeuvre 1937.
augusztus 29.

Bóke László: Egy furcsa zárszó. Az Ország Utja 1941. október.

Borbándi Gyula: A magyar népi mozgalom. Püski, New York, 1983.

R. Brasillach: "Le cas Giono." Oeuvres complètes, Paris,
Club de l'honnête homme, vol. 8. 1964.

J.M. Carité: Jean Giono homme du Contadour.
Éditions d'Utopie, 1976.

J. Chebannes: Jean Giono. Le carnet de la semaine 1932.
január 10.

A. Chamson: Colline par Giono. Nouvelle Revue Française,
1929. március.

F. Charamat: Giono chantre de la Création. Corymbe 1937. p.226-234.

J. Charpentier: Que ma joie demeure. Mercure de France le 15 septembre 1935.

C. Chonez: Giono. Écrivains de toujours/Seuil, 1973.

A. Clayton: Pour une poétique de la parole chez Giono. Lettres Modernes Minard, Paris, 1978.

B. Clavel: Préférence de Giono. Bulletin de l' Association des Amis de J. Giono, Manosque, n° 8 1977.

B. Crémieux: La littérature et les principes. Candide le 5 février 1931.

J. Desthieux: Sur Jean Giono. Corymbe 1937.p. 239-240.

G.Duby-R.Mandrou: A francia civilizáció ezer éve. Gondolat, Budapest, 1975.

R. Duchet: Mon Ami, J. Giono, l'homme le plus remarquable que j'ai connu. Bulletin de l' Association des Amis de J. Giono, Manosque, n° 10, n° 12 1979.

J.E. Ehrhard: Le roman depuis M. Proust. Édition de la Nouvelle Revue Critique, Paris 1932.p. 240-246.

Epardaud: Une journée à Manosque avec Giono. Nouvelle Littéraire le 13 mars 1937.

R. Fernandez: Giono: Que ma joie... Marianne le 1er mai 1935.

R. Fernandez: Giono et le chant du Monde. Marianne le 8 août 1934.

Féja Géza: Giono a költő, küldött s agitátor. Hid 1940. 8 sz.

Féja Géza: Giono és a Mediterrán paraszt. Kelet Népe 1940.

Féja Géza: Mégegyszer Giono. Kelet Népe 1941.

H. Fluchère: Réflexions sur Giono. Cahiers du Sud 1932. március.

H. Fluchère: Réflexions sur "Le chant du Monde".
Bulletin de l' Association des Amis de J.Giono,
Manosque, n° 9 1977.

Fodor Ilona: Szembesítés. Magvető, Budapest, 1975.

Földes Ferenc: Még egy zárszó. Az Ország Utja 1941,
november.

Földes Ferenc: Zárószó a Giono-vitához. Az Ország
Utja 1941. október.

H. Frossard: Voyage autour de J. Giono. L' Amitié
par le Livre, Blainville-Sur-Mer, 1976.

Fülep Lajos: Népesedés, robbanás, egyko. Kritérion,
Bukarest, 1982.

F. Gachot: J. Giono. Nyugat 1930.II.p.872-873.

Galambos Gruber Ferenc: Giono: Valaki a hegyekből.
Katolikus Szemle 1941.február 2.sz.p.62.

L. Gerbe: Lucien Gachon et les écrivains paysans.
Le Monde 1932. 37e s.

J. Giono aujourd' hui. Actes du Colloque international.
Aix-en-Provence, Édisud, 1982..

J. Giono: Aux sources mêmes de l' espérance. Corymbe
mai-juin 1937. p.221-223.

J. Giono: Bulletin de l' Association des Amis de J.Giono.
Manosque, n° 18 1982. n° 19 1983.

J. Giono: Écrits pacifistes. Gallimard, 1978.

J. Giono: Le chant du Monde. Gallimard, 1963.

J. Giono: Deuvres romanesques complètes I., Bibliothèque
de la Pléiade, Gallimard, 1971.

J. Giono: Le poids du ciel. Gallimard, 1971.

J. Giono: Préface aux Vraies Richesses. Europe 1936.
p.145-159.

- J. Giono: Que ma joie demeure. Grasset, 1981.
- J. Giono: Zeng a világ. Ford.: Illyés Gyula. Révai Kiadó Budapest, 1943.
- Gulyás Pál: Képek a Kalevalából. Kelet Népe 1940.21.sz.
- Gulyás Pál: Németh László: Bűn. Protestáns Szemle 1937.
- Gulyás Pál: Tíz év Ady nevében. Protestáns Szemle 1939.
- Gyergyai Albert: "Zeng a világ" Jelenkor 1940.február 15.
- L. Heller-Goldenberg: J. Giono et Le Contadour. "Les Belles Lettres", 1972.
- Illyés Gyula: Csizma az asztalon. Nyugat.
- Illyés Gyula: Naplójegyzetek 1929-1945. Szépirodalmi Könyvkiadó, Budapest, 1986.
- Jaloux: J. Giono: Regain. Nouvelle Littéraire le 12 mai 1931.
- Jócsik Lajos: Giono körül. Kelet Népe 1941. 16.sz. p.6.
- Kádár Erzsébet: Giono: Sarju. Magyar Csillag 1944.
- Komor András: J. Giono magyarul. Nyugat 1940. p.54-57.
- Lányi Gusztáv: Karácsony Sándor társaslélektani rendszere. Magyar Filozófiai Szemle 1982/6.
- Lendvai L. Ferenc: Karácsony Sándor "magyar világnézete". Magyar Filozófiai Szemle 1982/6.
- P. Leprohon: J. Giono vers le spirituel. Corymbe 1937. p. 252-256.
- Makay Gusztáv: J. Giono: Zeng a világ. Napkelet 1940. p. 265-268.
- G. Marcel: Giono: Le chant du Monde. Europe Nouvelle le 21 juillet 1934. p.729.
- F. Martinoir: Modernité de Giono. Sud 7.sz. 1972.
- T. Maulnier: Giono, les paysans et la guerre. La Revue Universelle 1939. t.1. p.234-238.

- L. Michel: La modernité de Giono. Bulletin de l' Association des Amis de J.Giono Manosque, n° 7 1976.
- L. Michel: Le monde de Giono. Bulletin de l' Association des Amis de J. Giono Manosque, n° 8 1977.
- L. Michel: Source de mes découvertes. Bulletin de l' Association des Amis de J. Giono Manosque, n° 10 1979.
- C. Michelfelder: Batailles dans la montagne. Cahiers du Sud. 1938. t.2. p.144-147.
- Németh László: Fatalizmus vagy veszélytudat. A minőség forradalma. V-VI.kötet, Budapest, 1940. p.118.
- Németh László: Három kortárs. A minőség forradalma. II. kötet, Budapest, 1940.
- Németh László: Ortega. A minőség forradalma. XX.sz. Budapest, 1940.
- Ortega Y Gasset: A tömegek lázadása. Ford.: Puskás Lajos. Királyi Magyar Egyetemi Nyomda, Budapest, 1938.
- Parajdi Incze Lajos: Giono és a magyar népiség. Erdélyi Helikon 1942. február 2.sz.
- Parajdi Incze Lajos: Illyés Gyula, Giono és a Sarju. Erdélyi Helikon 1944. április 4.sz.
- G. Picon: Panorama de la nouvelle littérature française. Paris, 1949.
- Pomogáts Béla: a tárgyas költészettől a mitológizmusig. Akadémiai Kiadó, Budapest, 1981.
- H. Pourrat: La pensée magique de Giono. Nouvelle Revue Française 1938.t.2.p.648-658.
- R. Ricatte: Entretien avec Giono. Bulletin de l' Association des Amis de J. Giono Manosque, n° 10, n° 11 1979.
- A. Rousseaux: Giono: Les Vraies Richesses. Figaro le 10 octobre 1936.

O. Spengler: A nyugat alkonya. /Der Untergang des Abendlandes. /1918-1922. / München, Beck, 1930.

M. Thiébaud: "Maurois, Giono, Morand." La Revue de Paris 64e année, n° 6. 1957. p. 143-161.

Veres Péter: Giono magyarul. /Zeng a világ/,
Kelet Népe 1940.

Veres Péter: Mit ér az ember, ha magyar?
Budapest, Magyar Élet, 1940.

P. Vernois: Le roman rustique de Sand à Ramuz.
Nizet, 1963.

Viard: Que ma joie demeure de Giono. Collection Poche critique, Machette, 1971.